

REDEGJØRELSE OG SAMMENLIGNING AV KLASSIFISERING AV SLAKTEDYR I JORDBRUKET OG REINDRIFTEN



Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 716
Leveringsfrist: 26.04.2011

Til sammen 13 473 ord

26.04.2011

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Slakterinæringen	1
1.2	Tema og problemstilling	3
1.3	Rettsbilde	6
<u>2</u>	<u>KLASSIFISERINGSSYSTEM I LANDBRUKET</u>	<u>9</u>
2.1	Klassifiseringens betydning	9
2.2	Partene i klassifiseringsordningen	10
2.3	Europ-systemet	12
2.4	Regelverket	13
2.5	Ansvarsfordeling	14
2.5.1	Nortura	14
2.5.2	Bransjestyret	15
2.5.3	Klassifiseringsutvalget	15
2.5.4	Animalia	16
2.5.4.1	Animalias klassifiseringskonsulenter	16
2.5.5	Slakteriene	17
2.5.5.1	Slakteriet	17
2.5.5.2	Klassifiseringsansvarlige ved det enkelte slakteri	17
2.5.5.3	Klassifisøren	18
2.6	Opplæring av klassifisører	18
2.6.1	Ansvar for opplæring	19
2.6.2	Praksis	20
2.6.3	Hjemmeperiode med teoriopplæring via brevkurs	20
2.6.4	Eksamen	20
2.6.5	Etterutdanningskurs	21
2.6.6	Klassifiseringssertifikater	21

2.7	Kalibrebring av Animalias klassifiseringskonsulenter	22
2.8	Kontroll av klassifiseringen	22
2.8.1	Førkontroll, besøkskontroll og ordinær kontroll	23
2.8.2	Retest	23
2.8.3	Reklamasjon og etterkontroll	24
2.8.4	Internkontroll	25
2.9	Utelukkelse av slakterier fra klassifiseringsordningen	25
2.10	Avslutning	26
<u>3</u>	<u>KLASSIFISERING AV REINSDYR VED REINSDYRSLAKTERIER</u>	<u>28</u>
3.1	Innledning	28
3.2	Aage Pedersen AS	28
3.2.1	Innledning	29
3.2.2	Klassifisering, opplæring og kontroll	29
3.3	Stensaas Reinsdyrslakteri AS	31
3.3.1	Innledning	31
3.3.2	Klassifisering	31
3.3.3	Opplæring	31
3.3.4	Kontroll	31
3.4	Varanger Vilt AS	32
3.5	Oppsummering av klassifisering av reinsdyr	33
<u>4</u>	<u>KLASSIFISERING AV SLAKTEDYR I SVERIGE</u>	<u>36</u>
4.1	Innledning	36
4.2	Klassifisering og kontroll av slakterienes klassifiseringsresultater	36
4.3	Renlycka	37
<u>5</u>	<u>REINDRIFTENS POSISJON</u>	<u>39</u>

5.1	Innledning	39
5.2	Bekymringsmeldinger fra reindriftnæringen	39
5.3	De særegne forholdene i Finnmark	40
5.3.1	Et marked uten konkurranse	41
5.3.2	Markedssituasjonen for reinkjøtt	42
5.3.2.1	Innledende opplysninger	42
5.3.2.2	Reinkjøttets høye pris	44
5.3.2.3	Markedsregulering av reinkjøtt?	44
5.3.3	Klassifiseringens betydningen for markedsføring av reinkjøtt	46
5.3.4	Krisen i Finnmark	48
5.4	Styrkeforholdet mellom reineier og slakteri	49
5.5	Stensaas Reinsdyrslakteri	51
5.6	Verdiskapningsprogrammet for reindriften	52
5.7	Næringens tilstandsrapport til samfunnet	53
<u>6</u>	<u>AVSLUTTENDE KOMMENTARER</u>	<u>55</u>
<u>7</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>58</u>

1 Innledning

1.1 Slakterinæringen

Reindrift er en tradisjonell samisk næring som strekker seg fra Øst-Finnmark i nord til Femunden i sør. Omtrent 40% av Norges totale areal brukes til reinbeite, men reindriften er likevel en liten næring sammenlignet i norsk målestokk.¹

Reindriften har utviklet seg fra å være et samisk veidesamfunn til tamreindrift. Denne utviklingen skjedde til ulike tider i ulike deler av Sapmi og det er dermed vanskelig å tidfeste denne overgangen.² Fra å leve av hva naturen hadde å tilby til de ulike årstidene, er reindriftnæringen nå en tamreinsdrift.

Slaktesesongen er fra september til mars hvor det slaktes før brunst, før jul og etter nyttår.³ Slaktedyr leveres hovedsaklig til slakterier, i tillegg til salg av rein til private og til eget forbruk. Tall fra Ressursregnskapet for reindrift viser at totalslaktekvantum fra reindriftsårene 1999-2009 er mellom 1 169 til 2 107 tonn, inkludert privatsalg og eget forbruk.⁴ Dette utgjør omtrent 1-2% av den totale produksjonen av rødt kjøtt i Norge.⁵

Det inngås som regel avtale mellom slakteri og de enkelte siidaer om levering av slaktedyr. Siida er etter reindriftslovens § 51 ”en gruppe av reineiere som utøver reindrift i fellesskap på bestemte arealer”. I loven skilles det i mellom sommer- og vintersiida. Sommersiida er beiteområder som benyttes i fellesskap sommer og høst, mens vintersiida utøves i vinter- og vårbeiteområder.

¹ Susan Skogvang Funderud, Samerett, s.248

² Reindriftsforvaltningen – Reindriften historie

³ Ressursregnskap for reindriftsåret 2008/2009, tabell 8.

⁴ Ressursregnskap for reindriftsårene 2009-2008, s 20, tabell 2.8

⁵ Prop. 128 S (2009-2010), punkt 4.4.1

Forholdet mellom en siida og et slakteri er et privatrettslig forhold som ikke er lovregulert, det vil si at det er opp til partene selv å avgjøre avtalens innhold. Enkelte slakteriene har egne prislister som reindriftseierne må godta for å levere inn slaktedyr, mens andre åpner for forhandling om pris.

Ved levering av slaktedyr deles disse inn etter slaktekategoriene voksen rein og kalv. Reinsdyrslakteriene har ulike klassifiseringssystemer. Enkelte slakterier klassifiserer voksen rein etter kjøttfylde og kalv etter vekt. Andre har kun ulike vektklasser for voksen rein og kalv. Det er slaktedyrets vekt som avgjør hva reindriftsutøveren får i pris per kg.

Klassifisering ved Norges største reinsdyrslakteri Aage Pedersen AS tok først i bruk klassifisering av reinsdyrslakt etter kjøttfylde høsten 2010, mens klassifiseringssystemet har hatt en lengre fartstid i landbruket. Klassifiseringssystemet har siden 1931 hatt en meget sentral rolle i norsk slakteproduksjon. Klassifisering er inndeling av slakt etter kjøttfylde hvor slaktet deles inn etter slaktekategori, klasse og fetthetsgrad, og har betydning for slakteproduksjon og markedsreguleringen av kjøtt.

Det er Nortura som eier og har hovedansvaret for klassifiseringssystemet. Nortura SA er et sameie av 17 800 bønder. Selskapet er Norges ledende aktør innen kjøtt og egg, og leverer kjente merkevarer som Gilde og Prior.⁶ Nortura har også et ansvar for markedsreguleringen for kjøtt i kraft av å være markedsregulator for kjøtt.⁷ Dette betyr at Nortura gjennom et sett av virkemidler skal sikre et velbalansert marked slik at avtalt målpris i Jordbruksavtalen skal kunne gjennomføres.⁸

Det foreligger et omfattende regelverk rundt klassifiseringsordningen som omtrent alle norske slakterier i dag er forpliktet til å følge. Regelverket reguleres i Klassifiseringshåndboken. Regler og retningslinjer for klassifiseringsarbeidet, ansvarsfordeling mellom de ulike aktørene innenfor klassifiseringen, opplæring, ulike

⁶ Nortura

⁷ Jordbruksavtalen 2010-2011, punkt 4.1

⁸ FOR-2008-10-22 nr. 1136: Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer, § 1

kontrollsystemer som sørger for at klassifiseringen utføres etter gjeldende regelverk er noe av det som finnes i håndboken.

1.2 Tema og problemstilling

Reindriftsnæringen har stilt spørsmål ved klassifiseringssystemene ved reinsdyrslakteriene.

I 1987 ble Rettshjelpkontoret i Indre Finnmark (RIF) opprettet etter initiativ av forbrukerutvalget i Finnmark som ønsket rettshjelpkontor i Karasjok, Kautokeino og Tana kommune. Dette var også i tråd med Stortingets ønske om en ”forsøksvirksomhet med offentlige rettshjelpkontorer i spesielt advokatfattige strøk”.⁹

Rettshjelpskontoret mottok flere saker knyttet til reindriften, deriblant klager om tilfeldig og uriktig klassifisering av slakt, i tillegg til misnøye med prisen på de ulike slakteklassene. John T. Johnsen fikk oppdrag å evaluere arbeidet ved Rettshjelpkontoret og påpekte i rapporten en manglende konkurranse mellom slakterier grunnet konkurser som førte til monopolstilling for det gjenværende slakteriet.¹⁰

Reindriftsutøverne har også gjennom media uttrykt bekymring for klassifiseringssystemet. En reindriftseier har i et intervju med NRK Sami Radio uttrykt misnøye med klassifiseringssystemet da han føler slakteriene klassifiserer kjøttet inn, men ikke ut.¹¹

Slik situasjonen er i dag, er det interessant å belyse klassifiseringssystemet som benyttes i reinsdyrslakteriene. I tillegg til å være av betydning for reindriftsutøvernes sikkerhet til riktig pris, vil en belysning av forholdet gi en riktig tilstandsrapport om forholdene rundt reinkjøttets kvalitet til resten av samfunnet.

⁹ John T. Johnsen, Samisk rettshjelp, en analyse av Rettshjelpkontoret Indre Finnmark, s.13

¹⁰ Se s.57

¹¹ NRK Sami Radio, 10.desember 2011, Finnebiff i verdensklasse?

Samiske medier har rapport om alarmerende tilstander ved enkelte distrikter hvor over halvparten av innlevert slaktedyr klassifiseres i klasse 3 som er den dårligste klassen i klassifiseringslisten til reinsdyrslakteriet Aage Pedersen AS.¹² Det meldes videre om lav gjennomsnittvekt på kalver med en snittvekt på 14-15 kg.

Gjennomsnittlig kalvevekt for hele reindriften var i reindriftsåret 2008/2009 på 18,6 kg.¹³ Statistikk over gjennomsnittlig vakt på kalv de siste 10 reindriftsårene, viser at vekten, særlig i Øst og Vest Finnmark, er blitt redusert de siste årene. Dette kan komme av flere årsaker. Det mest nærliggende å tro er det høye reintallet på Finnmarksvidda som fører til dårlige beiteforhold. Værforhold er også av betydning da dette kan vanskeliggjøre reinsdyrenes tilgang til føde.

Nils Henrik Sara, leder i NRL, er ikke skremt over snittvekten, og viser til det faktum at ikke alle distrikter har kommet i mål med tilpasningen av reintall. Etter reindriftsloven § 58 skal distriktsstyret utarbeide bruksregler for deres respektive distrikter.

Bruksreglene skal blant annet fastsettes et øvre reintall for den enkelte sommersida, jf § 60. Per i dag er det fortsatt enkelte distrikter som ikke har fått godkjent bruksreglene.

Reindriftsforvaltningen utarbeider et ressursregnskap for hvert reindriftsår som kartlegger forhold av betydning for reindriften. Rapporten er basert på reineiernes meldinger om reindrift som reieneierne er pliktig til å sende inn innen 10. april.¹⁴ Reineiernes søknad om de ulike tilskuddsordningen skal sendes til reindriftsagronomen i det reinbeiteområdet siidaandelen tilhører, innen samme frist.¹⁵

Det foreligger generelle vilkår for tilskudd.¹⁶ Siidaandelen¹⁷ er pliktig til å følge gjeldende lover og forskrifter som er gjeldende i reindriftnæringen. Videre skal siidaandelen ha en avgiftspliktig inntekt på salg av kjøtt på minimum 50 000 kr, eksklusiv merverdiavgift og lederen av siidaandel må ikke motta alderspensjon etter

¹² NRK Sapmi, 4.november 2010, Alarmerende tilstand hos enkelte distrikt

¹³ Se Ressursregnskapet 2008/2009, vedlegg 1, tabell 12

¹⁴ FOR – 2008-03-28 nr. 309: Forskrift om melding av reindrift § 2.

¹⁵ FOR – 2010-06-14 nr. 889: Forskrift om tilskudd til siidaandel/tamreinlag, § 11.

¹⁶ Se § 3

¹⁷ Familiegruppe eller enkeltpersoner som er en del av en siida og ledes av en person og ektefeller/samboer i fellesskap, jf reindriftslovens § 10.

folketrygdens regler. I tillegg må siidaandelen være under 600 rein, eventuelt under det fastsatte reintallet for siidaen per 31.mars i reindriftsåret.

Blant de tilskudd som utbetales er tidligslaktetilskudd. Tidligslaktetilskudd gis til de siidaandeler som slakter rein i perioden mellom 15.august og 31.desember. Tilskuddet gis med en sats på 5 kr per kg.¹⁸

Reindriftsforvaltningen fører kontroll av det slakteuttak som kreves for enkelte ordninger over reindriftsavtalen.¹⁹ Dette betyr at slakteriene innenfor reindriftnæringen plikter å rapportere månedlig inn til Reindriftsadministrasjonen om slaktning av rein. De skal i tillegg tilrettelegge for stikkprøvekontroll av registrerings- og rapporteringsrutiner.²⁰ Denne rapporten skal føres daglig eller per skift og skal blant annet inneholde reineiernes fødselsnummer, slaktedato, slaktenummer, kvalitetsklasse, kaldvekt og dyrekode.²¹ Slakteriene plikter å ta vare på øremerkene, og gi disse et slaktenummer. Disse skal fryses ned og lagres til eventuell kontroll når dette kreves.²²

Det er slakterinæringen som gir samfunnet en tilstandsrapport om reinsdyrenes vekt og kvalitet. Som nevnt overfor utfører reindriftsforvaltningen kontroll over slakteuttak knyttet til tilskuddsordningen. Kontrollen gjelder ikke klassifiseringen av reinsdyrslakt. Om det er slik at det ikke foreligger noen andre former for kontroll av klassifiseringen, og man kun baserer seg på informasjon gitt av slakteriene, vil dette være ensidig informasjon som igjen vil være en ulempe for reindriftnæringen, og samfunnet for øvrig.

Problemstillingen blir dermed å belyse situasjonen blant reinsdyrslakteriene. Hvilken sikkerhet har reindriftsutøverne til riktig pris i forhold til vekt og kvalitet ved levering av slaktedyr til reinsdyrslakteriene. Og hvilken sikkerhet har næringen og samfunnet for riktig tilstandsrapport.

¹⁸ FOR - 2010-06-14 nr. 889: Forskrift om tilskudd til siidaandel/tamreinlag, § 8

¹⁹ FOR - 2010-06-12 nr. 886: Forskrift om rapportering av slaktet rein, § 1

²⁰ Forskriftens § 4

²¹ Forskriftens § 5

²² Forskriftens § 6

På bakgrunn av dette er det interessant å sammenligne klassifiseringssystemet i reindriftsnæringen opp mot landbrukets.

Både reindriftsnæringen og kjøttproduksjonen i landbruket er en del av den norske kjøttproduksjonen. Selv om det er en betydelig forskjell i næringenes totale produksjon og størrelse, vil det være av stor interesse å sammenligne klassifiseringsordningene og hvilke kontrollsystemer som er tilknyttet disse.

1.3 Rettsbilde

Avtale mellom siidaandel og slakteri er som tidligere nevnt et privatrettlig område. Det er opp til partene å avgjøre avtalens innhold.

Reinsdyrslakteriene har ulike priser til ulike klassifiserings- og vektklasser og det er opp til den enkelte reindriftsutøver om en ønsker å levere slaktedyr til slakteriets priser. For nærmere informasjon om reinsdyrslakterienes klassifiseringssystemet, er man nødt til å kontakte de enkelte slakteriene.

Jeg viste svært lite om klassifisering og bestemte meg for å først kartlegge forholdet rundt klassifiseringsarbeidet i landbruket. Landbruket har en lang tradisjon og dominerer den norske kjøttproduksjonen og jeg antok at klassifiseringssystemet og ordningen var bedre innarbeidet og organisert enn forholdene i reindriftsnæringen.

Jeg tok kontakt med Norsk Bondelag som er Norges største fagorganisasjon for bønder og som jobber for å bedre vilkårene for landbruket. Jeg ble henvist videre til Animalia. Det viste seg at Animalia er ansvarlig for det faglige klassifiseringsarbeidet og har vært meget behjelpelig med å svare på mine spørsmål. Jeg ble tipset om Klassifiseringshåndboken som inneholder klassifiseringsregelverket og er blant annet å finne på Animalias hjemmesider.

Nortura er en kjent aktør innenfor kjøttproduksjon og jeg har funnet en rekke informasjon fra deres hjemmesider. I tillegg har jeg vært i kontakt med deres informasjonsmedarbeidere som har vært til hjelp med informasjon.

Etter gjennomgang av landbrukets klassifiseringsarbeid, rettet jeg søkelyset mot

reindriftsnæringen. Som jeg har nevnt ovenfor er det nødvendig å kontakte reinsdyrslakteriene for informasjon om klassifiseringen. Aage Pedersen AS og Stensaas Reinsdyrslakteri AS er Norges to største reinsdyrslakterier. Slakteriene holder til på hver sin kant av landet og står for hovedandelen av reinslakt. Det ble dermed tydelig at forhold ved nettopp disse slakteriene ville være av stor betydning for oppgaven. Jeg har i tillegg vært i kontakt med Varanger Vilt AS. Dette er et mindre slakteri i Finnmark og står dermed til kontrast til Aage Pedersen og Stensaas Reinsdyrslakteri.

Det har vært stor velvilje blant slakteriene vedrørende mine henvendelser om forholdene rundt klassifisering.

Norske Reindriftssamers Landsforbund, som er reindriftens interesse- og næringsorganisasjon, er også blitt kontaktet da reindriftens syn vedrørende klassifiseringssystemene ved reinsdyrslakteriene er av særlige interesse.

Klassifiseringssituasjonen i Sverige har vært av interesse da det også utøves reindrift der. Jeg har vært i kontakt med Eva Wiklund angående forholdene ved slakterier tilknyttet landbruket og reindriftsnæringen i Sverige. Wiklund er utdannet husdyragronom og har mye kunnskap angående klassifisering. I 1996 fullførte Wiklund sin doktorgrad ved Sveriges Lantbruksuniversitet hvor temaet var slakteprosessens innvirkning på kjøttkvalitet. Wiklund arbeider nå med et prosjekt ved navn Renlycka som er av interesse for denne redegjørelsen.

Klassifiseringen er ulik i landbruket og reindriftsnæringen. Dette betyr at det foreligger ulike systemer og regelverk knyttet til næringene. Slik regelverket er bygget opp i landbruket, vil jeg legge Klassifiseringshåndboken til grunn ved gjennomgangen av klassifiseringsordningen og regelverket knyttet til denne.

Det foreligger ingen offentlige dokumenter om klassifisering som vedrører reindriftsnæringen. Jeg har kun notater fra samtaler med de ulike reinsdyrslakteriene. Disse notatene vil være grunnlag for redegjørelsen om klassifiseringen tilknyttet reindriftsnæringen, i tillegg til en rekke avisartikler vedrørende temaet. Det er verdt å bemerke den manglende skriftlige dokumentasjon på klassifisering ved

reinsdyrslakteriene, som også denne avhandlingen vil vise.

2 KLASSIFISERINGSSYSTEM I LANDBRUKET

2.1 Klassifiseringens betydning

Klassifisering av slakt er inndeling etter kvalitet. Det er forskjell på slaktedyr med hensyn til kjøttfylde og fettprosent. Alder og kjønn har også en virkning på dette. Slaktedyr deles inn etter disse kategoriene. For å ta et eksempel vil storfe inndeles på følgende måte: kalv, ung okse, okse, kastrat, kvige, ung ku og ku. Hvilken fettgruppe slaktet havner i, avgjøres av mengden av fett. På bakgrunn av dette består systemet av slaktekategori, fettgruppe og klasse.

Det er altså hensiktsmessig å klassifisere kjøtt etter kvalitet, men systemet har også betydning for andre sider av landbruket. "Klassifiseringssystemet er grunnleggende for jordbruksavtalen når det gjelder slakteproduksjon".²³ Klassifisering av slaktedyr gir produsenten (bonden) informasjon om hvilke kvalitetskrav markedet til enhver tid stiller til kjøttet. En kjøper som kjenner til systemet vil selv kunne bedømme hvilken kjøttkvalitet en har behov for.

I tillegg vil slaktets klassifisering gi produsentene tilbakemelding om tilstanden til slaktet som blir levert til slakteriene. Det kan være flere årsaker til eventuelle dårlige klassifiseringer som eksempel dårlig eller for lite fôr, dårlige beiteforhold, mangelfull skjøtsel av dyrene eller andre forhold. Klassifiseringen kan gi produsentene en pekepinn på hvilke tiltak som bør settes inn for å forbedre situasjonen.

Videre spiller klassifiseringssystemet en vesentlig rolle for markedsreguleringen av slakt.²⁴

I følge Jordbruksavtalen for 2010/2011 skal målpriser være de "priser jordbruket reelt sett skal kunne oppnå ut fra balanserte markedsforhold, det fastsatte importvern og de

²³ Animalia, Tjenester og fagområder, Klassifisering

²⁴ l.c.

markedsreguleringsmuligheter som er til disposisjon".²⁵ Videre står det at "målprisene er avtalt for representantvarer av definerte kvaliteter for kjøtt...". Målpriser er ingen garantipris, men en maksimalpris som gjelder for den aktuelle avtaleperioden. På grunn av dette kan ikke klassifiseringsreglene endres i avtaleperioden.

Det er Nortura som er markedsregulator for kjøtt.²⁶ Som markedsregulator har Nortura ansvaret for å regulere markedet slik at det foreligger en balanse mellom tilbud og etterspørsel.²⁷ Det er ved et balansert marked at målprisen vil kunne oppnås.

Klassifisering er et av virkemidlene markedsregulator bruker i markedsregulering av kjøtt. Som nevnt overfor er det bare visse kvaliteter av kjøtt som kan markedsreguleres da målprisen kun gjelder for "representantvarer av definerte kvaliteter for kjøtt".

Målprisen knyttes dermed til klassifiseringssystemet. Dyreslagene deles inn i slaktekategoriene lam, gris og ung okse. Hvilke klasser som inngår er definert for hvert enkelt dyreslag og er avtalt i Jordbruksavtalen.²⁸

2.2 Partene i klassifiseringsordningen

Klassifisering av kjøtt har siden etableringen av Norsk kjøtt og fleskesentral (NKF) i 1931/1932 vært en sentral del av slakteproduksjonen. NKF ble etablert som "medlemesorganisasjon for slakterier og direkte medlemmer".²⁹ Slakteriene som var tilknyttet NKF ble forpliktet til å følge NKS's klassifiseringsregelverk.

I årenes løp har NKF skiftet navn til Norsk kjøttsamvirke BA og Gilde Norsk kjøtt etter å ha blitt etablert som et landsdekkende samvirkekonsern med Gilde bedriftene som heleide datterselskap. Det vi nå kjenner som Nortura er et resultat av fusjonering mellom Gilde og Gilde Norsk kjøtt. Selskapet er nå registrert i Brønnøysundregisteret som et samvirkeforetak eid av 17 800 bønder.³⁰

²⁵ Jordbruksavtalen 2010/2011, punkt 2.1.1.

²⁶ FOR-2008-10-22-1136: Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer § 2a

²⁷ Forskriftens § 3

²⁸ Jordbruksavtalen 2010/2011, punkt 2.1.3 og 2.3

²⁹ Nortura - www.nortura.no/historie

³⁰ Nortura - www.nortura.no/organisering

Det er Nortura som i dag eier og har hovedansvaret for klassifiseringssystemet. Dette eierskapet er vedtektsmessig hjemlet i § 2 i Norturas vedtekter. Her kommer det frem at selskapet kan delta i eller drive ”virksomheter som har en naturlig forretningsmessig forbindelse med foretakets kjernevirksomheter, og som fremmer foretakets formål”, nemlig ”å omsette medlemmenes slakt, egg, livdyr og ull på best mulig måte”. Klassifisering av slakt har en slik forretningsmessig forbindelse til foretakets kjernevirksomhet, da klassifiseringen sikrer salg av god kvalitet som igjen er til hjelp til omsetningen av kjøtt og egg.

Nortura er ikke den eneste aktøren innenfor kjøtt- og eggbransjen. Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund ”representerer den privateide, frittstående delen av kjøtt, egg og fjørfebransjen i Norge”.³¹ Medlemsbedriftene består av bedrifter knyttet til egg- og kjøttindustrien, slakterier, importbedrifter og kjøttforretninger. Disse medlemsbedriften mottar slakt regelmessig fra 5 000 bønder, og delvise leveringen av slakt fra 10 000 bønder.

I 1993 ble det inngått avtale mellom NKS og Kjøttbransjens Landsforbund (nå Kjøtt- og fjørfebransjens landsforbund) om en felles klassifiseringsordning mellom partene. Dette betyr at per i dag er omtrent alle slakterier i Norge med i denne ordningen og klassifiseringsreglene er likt for alle slakterier som inngår i ordningen.

For å sikre at avtalen mellom partene ble overholdt og styrt i tråd med avtalens hensikter, ble Klassifiseringsnemnda opprettet med representanter fra Nortura og Kjøtt- og fjørfebransjen Klassifiseringsnemnda. Etter omorganiseringen i 2009 ble nemnda slått sammen med Klassifiseringsutvalget. Utvalget består av representanter fra både Nortura og KFL, i tillegg til en representant fra Totalmarked for kjøtt og egg. Klassifiseringsutvalgets ansvar og plikter etter avtalen vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

Animalia har en sentral rolle i klassifiseringsarbeidet. Organet har det daglige ansvaret for klassifiseringen med opplæring, godkjenning og veiledning av klassifisører, i tillegg

³¹ Kjøtt- og fjørfebransjens Landforbund

til kontrollarbeid.

Organet er juridisk en del av Nortura, men skal være en nøytral aktør som skal jobbe med og for de ulike aktørene i kjøtt- og eggproduksjonen. På bakgrunn av dette er det opprettet et Bransjestyret som består av representanter fra Nortura og KFL. Animalia skal arbeide bransjenøytralt og svarer dermed til Bransjestyret. Animalias uavhengighet i forhold til Nortura og KFL er hjemlet i en avtale mellom partene. Avtalen er godkjent av Omsetningsrådet som består av 11 representanter fra lanbruket og med et formål om å fremme omsetningen av produkter fra landbruket.³²

2.3 Europ-systemet

Norge har gjennom tidene tatt i bruk ulike klassifiseringssystemer. I 1996 tok Norge i bruk EU's klassifiseringssystem, EUROP, som anvendes av partene den dag i dag. Systemets mål ”er å gi best mulig informasjon om innholdet av kjøtt, fett og bein i slaktet”.³³ Systemet er obligatorisk for medlemsstatene i EU . Ved å bruke det samme systemet som Europa drar Norge fordel av videreutvikling av systemet i andre land.

Klassifiseringssystemet består av slaktekategorier klasse og fettgruppe.

EUROP består av 15 klasser med benevnelse E,U, R, O og P, hvor klasse E er den beste. Videre deles klassene inn i + og -. Fettgruppene 1-5 inndeles etter samme prinsipp som for klasseinndelingen.

Hver klasse har sin egen pris og grunnlaget for betaling er slaktets vekt. Jo bedre klasse, jo bedre betaling for kjøttet.

Klassifiseringssystemet er knyttet til Jordbruksavtalen og som nevnt gjelder målprisene for ”representantvarer av definerte kvaliteter for kjøtt”. Som et eksempel fra Jordbruksavtalen for 2010/2011 vil målprisen for lam gjelde alle klasser R og O, unntatt R+ og fettgruppene 2+. 2 og 2- . Målpris er da på kr 59,15 per kg.

³² Lov av 10.juli 1936 nr. 06 om å fremja umsetnaden av jordbruksvaror § 2 jf §1

³³ Animalia, Klassifisering, Europ

2.4 Regelverket

Nortura er som kjent et samvirkeforetak eid av 17 800 bønder. Foretakets formål, som vi finner i Norturas vedtekter, er å sikre medlemmenes avsetning på blant annet kjøtt ”gjennom foretakets kjernevirksomheter som omfatter slakting, skjæring, foredling...salg, markedsføring...og rådgivningstjeneste”.³⁴ Videre står det at ”foretaket kan ellers delta i, eller drive, virksomheter som har en naturlig forretningsmessig forbindelse med foretakets kjernevirksomheter, og som fremmer foretakets formål”.

Det er tidligere nevnt at Nortura som eier har hovedansvaret for klassifiseringssystemet. Bruk av klassifiseringssystemet sikrer kjøperen god kvalitet. Samtidig gir systemet produsenten informasjon om hva markedet krever når det gjelder kjøttkvalitet, i tillegg slaktets kvalitet. Dette gjør omsetningen av kjøtt lettere og bedre.

Klassifisering av slakt har å den måten ”en naturlig forretningsmessig forbindelse” da klassifiseringen støtter opp om Norturs hovedformål, nemlig ”å omsette medlemmenes slakt...på best mulig måte”.

Klassifiseringshåndboken inneholder regelverket innenfor klassifiseringsordningen. Ansvarsfordelingen, retningslinjer for klassifiseringsarbeidet, opplæring og godkjenning av klassifisører, obligatorisk etterutdanningskurs, kontroll og utelukkelse av slakterier er noe av innholdet i håndboken.

Animalia er ansvarlig for oppdatering og utgivelse av klassifiseringshåndboken. Håndboka er tilgjengelig på Animalias nettsider.³⁵ Alle slakterier, klassifisører og aspiranter skal ha hvert sitt eksemplar av håndboken og er pliktig til å holde seg oppdatert på eventuelle endringer i regelverket.

Totalmarked for kjøtt og egg, som er Norturas markedsavdeling, har det administrative ansvaret for klassifiseringshåndboken mens klassifiseringsutvalget har ansvaret for godkjenning av endringer i regelverket. Alle parter kan komme med forslag om endring av regelverket og utvalget har ansvaret for å påse at forslag behandles på en god og

³⁴ Norturas vedteker § 2.

³⁵ Se Animalias hjemmeside

forsvarlig måte før vedtakelse av ny regel. Forslag om endring av regelverk og lignende skal sendes ut på høring til alle involverte parter i klassifiseringen. Disse har muligheten til å sende inn sine vurderinger om forslaget før Klassifiseringsutvalget vedtar endringen. Eventuelle større endringer, skal vedtas av styret i Nortura.

2.5 Ansvarsfordeling³⁶

Ansvar for klassifisering er fordelt på de ulike aktører innenfor ordningen. Kort fortalt har Nortura det administrative ansvaret, Animalia det faglige, mens slakteriene har det daglige ansvaret for gjennomføringen av klassifiseringen.

Jeg vil i det følgende gå gjennom aktørene innenfor klassifiseringen og hvilket ansvarsområde disse har.

2.5.1 Nortura

Styret i Nortura har det formelle ansvaret for klassifiseringssystemet og skal sørge for at klassifiseringen gjennomføres etter gjeldende regelverk. Som hovedansvarlig for klassifiseringssystemet har styret myndighet til å vedta større endringer i regelverket og er videre et ankeinstans ved spørsmål om utelukkelse av slakterier fra klassifiseringsordningen.

Totalmarked for kjøtt og egg er markedsavdelingen i Nortura og har ”det operative ansvaret for markedsreguleringen når det gjelder kjøtt og egg”.³⁷ I forhold til klassifiseringssystemet har Totalmarked det overordnede administrative ansvaret. Etter Klassifiseringsutvalgets vedtagelse av eventuelle regelendringer, er det Totalmarkedets ansvar å påse at regelverket iverksettes.

Videre har Totalmarked et informasjonsansvar. Dette vil si at Totalmarkeds skal sørge for at alle aktører med tilknytning til klassifisering, det være klassifiseringens målgrupper, produsenter og kjøpere, mottar nødvendig informasjon om systemet, endringer og lignende.

³⁶ Klassifiseringshåndboken, Organisering og ansvarsfordeling

³⁷ Totalmarked egg og kjøtt

Totalmarked har også et tilsynsansvar. Organet er pliktig til følge opp Animalia og tilse at disse følger opp deres ansvar på en tilfredsstillende måte. Organet har ansvaret for håndtering av tvister og skal utarbeide regler for behandlingen av slike hendelser.

2.5.2 Bransjestyret

Bransjestyret³⁸ har myndighet til å utelukke slakterier fra klassifiseringsordningen, og er ved ankesituasjoner rådgivende organ for styret i Nortura.

2.5.3 Klassifiseringsutvalget

Klassifiseringsutvalget³⁹ er et fagutvalg som har det overordnede faglige ansvar for klassifiseringssystemet.

Utvalget ble i 2009 slått sammen med Klassifiseringsnemnda som var et samarbeidsutvalg hjemlet i klassifiseringsavtalen mellom Nortura og KFL. Klassifiseringsutvalget består i dag av fire representanter fordelt mellom Nortura og KFL som sitter for to år av gangen. Utvalgets leder velges av Nortura og er Totalmarkedes representant til utvalget. Animalia, som er en viktig aktør i klassifiseringsordningen, har sekretærfunksjon for utvalget.

Utvalget har ansvaret for utvikling og gjennomføring av klassifiseringsarbeidet som utføres av Animalia og slakteriene. Klassifiseringsutvalget har ansvaret for klassifiseringsregelverket og skal vedta regler for opplæring, godkjenning og etterutdanning av klassifisører og eventuelle endringer i klassifiseringsregelverket.

I tillegg til det faglige ansvaret, har Klassifiseringsutvalget ulike funksjoner.

Animalia foretar ulike kontroller av slakterier og klassifisørenes arbeid. Slakteriene kan ved brudd på regelverk og prosedyrer, risikere utelukkelse fra klassifiseringsordningene. Ved spørsmål om utelukkelse av slakterier fra

³⁸ Se punkt 2.2

³⁹ l.c.

klassifiseringsordningen, er utvalget rådgivende instans for Bransjestyret som har myndighet til å utelukke slakterier fra klassifiseringsordningen.

Klassifisørene har ulike plikter som de er ansvarlige for. Brudd på regelverket kan for klassifisørene bety inndragelse av sertifikatet. Klassifisørene kan ved uenighet om Animalias klassifiseringskonsulenters avgjørelse, anke spørsmål om inndragelse til Klassifiseringsutvalget som vil være ankeinstans.

Animalia skal utarbeide budsjett og handlingsplan for klassifiseringsarbeidet. Det er Klassifiseringsutvalget som har ansvaret for å behandle og godkjenne disse. Utvalget skal videre ”vurdere nye tekniske løsninger som kan bidra til å forbedre klassifiseringen og fremme forslag for gjennomføring av slike.”⁴⁰

2.5.4 Animalia

Animalia har det faglige ansvaret for klassifiseringssystemet. Dette innebærer ansvar for opplæring og sertifisering av klassifisører. De står også ansvarlig for obligatorisk etterutdanningskurs for slakterienes klassifisører og deres egne klassifiseringskonsulenter.

Animalia har også et kontrollansvar overfor slakteriene. Det foretas både anmeldte og uanmeldte kontroller for å påse at klassifiseringen gjennomføres etter gjeldende regelverk. Dette vil jeg komme tilbake til senere.

Videre utarbeider Animalia årlige rapporter om klassifiseringsarbeidet, i tillegg til budsjett og handlingsplaner for det kommende året som sendes til Klassifiseringsutvalget for behandling.

2.5.4.1 Animalias klassifiseringskonsulenter

Animalias konsulenter har avgjørende myndighet i utførelsen av klassifiseringen. Det vil si at det er konsulentene som fastsetter kategori, klasse og fettgruppe. Ved tvist

⁴⁰ Animalia, Klassifiseringshåndboken, Organsiering og ansvarfordeling, punkt 4.3.

om klassifiseringsresultater, har konsulentene avgjørende myndighet og skal ved brudd på regelverket inndra vedkommendes klassifisørs sertifikat.

2.5.5 Slakteriene

Slakteriene, som er tilknyttet klassifiseringsordningen, har det daglige ansvaret for at klassifiseringen gjennomføres etter gjeldende regelverk. Slakteriets ansvar i forhold til klassifiseringen kan dels i tre deler: slakteriet-, klassifiseringsansvarliges- og klassifisøren ansvar.

2.5.5.1 Slakteriet

Slakteriet har som nevnt det daglige ansvaret for at klassifiseringen. Slakteriet skal sørge for at klassifiseringssystemet utøves på riktig måte.

Hvert slakteri er pliktig til å ha en klassifiseringsansvarlig som har det overordnede ansvaret for klassifiseringen. Videre er det et vilkår at slakteriet skal ha minimum to godkjente klassifisører for hvert dyreslag de er godkjente for. Det er slakteriets plikt til å sørge for dette. Manglende etterfølgelse av vilkåret vil være et brudd på regelverket som kan føre til utelukkelse fra ordningen.

Slakteriet har derimot en mulighet til å inngå avtale med Animalia om midlertidig godkjennelse av en aspirant for det gjeldende slaktekategorien.⁴¹ Aspiranten må enten være inntatt i opplæringsprogramet for gjeldende dyreslag eller være en godkjent klassifisør for et annet dyreslag.

Slakteriet skal føre statistikk over klassifiseringer og er pliktig til å gi Animalia tilgang til statistikkdata som de måtte ha behov for.

2.5.5.2 Klassifiseringsansvarlige ved det enkelte slakteri

Den klassifiseringsansvarlige har som nevnt det overordnede ansvaret for

⁴¹ Klassifiseringshåndboken, Midlertidig godkjennelse

klassifiseringen i slakteriet. Vedkommende trenger ikke nødvendigvis være utdannet klassifisør, men må ha tilstrekkelig kunnskap til klassifiseringssystemet.

Klassifiseringsansvarlige skal sørge for at forholdene ligger til rette for at klassifiseringen utøves på en riktig og forsvarlig måte, blant annet ved å sørge for at det alltid vil være en godkjent klassifisør tilstede ved slakting.

Videre har den klassifiseringsansvarlige et ansvar for å melde opp nye aspiranter og sørge for at deres opplæringsplan følges, i tillegg til etterutdanning til de allerede godkjente klassifisørene.

2.5.5.3 Klassifisøren

Klassifisørene står for selve utøvelsen av klassifiseringen. All slakt skal klassifiseres etter gjeldende regelverk og klassifisørene er pliktige til å holde seg selv og klassifiseringshåndboken oppdatert.

Animalia har ansvaret for etterutdanningskurs og disse er klassifisørene pliktige til å delta på. Ugyldig fravær vil være grunn til inndragelse av sertifikatet. Videre har klassifisørene et ansvar for å følge opp de av klassifiseringsaspiranter man er tildelt ansvar for. Ansvaret varer til aspirantene har bestått eksamensprøvene. Manglende oppfølging av aspiranter en har påtatt seg ansvar for, kan i værste fall føre til inndragelse av sertifikatet.

2.6 Opplæring av klassifisører

Klassifiseringsregelverket gjelder for alle slakteriene i klassifiseringsordningen. Det foreligger et felles opplæringsprogram som vil gjelde for alle påmeldte aspiranter. Hensikten med en felles opplæring er å ”sikre et faglig nivå for å gjennomføre en ensartet klassifisering”.⁴²

⁴² Klassifiseringshåndboken, Opplæring retningslinjer, punkt 1.

2.6.1 Ansvar for opplæring⁴³

Klassifiseringsopplæringen er et delt ansvar mellom slakteriet og Animalia.

Slakteriet er pliktige til å ha minnust to godkjente klassifisører for hvert dyreslag slakteriet er godkjent for. Da det kun er godkjente klassifisører som kan klassifisere er det slakteriets ansvar å påse at de til enhver tid har tilstrekkelig med godkjente klassifisører. Dette betyr at slakteriet skal sørge for å melde aspirantene på opplæring, men det er Animalia som avgjør om vedkommende aspirant godkjennes som klassifiseringsaspirant. Bruk av ikke godkjente aspiranter, er et brudd på regelverket som slakteriets klassifisører er pliktige til å melde i fra om. Brudd på meldeplikten fører til inndragelse av klassifisørens sertifikat.⁴⁴

Slakteriet har også et ansvar for å følge aspirantens opplæring. Slakteriet skal oppnevne en person med ansvar for de ulike delene av programmer og en som har det overordnede ansvar for opplæringsprogrammet. Mangelfull oppfølging av aspiranten vil føre til inndragelse av veiledningsklassifisørens sertifikat. Klassifiseringsaspiranten er selv ansvarlig for sin egen utdanning og er pliktig til å gjennomføre Animalias opplæringsplan og bestå klassifiseringseksamen for å godkjennes som klassifisør.

Det er Animalia som er ansvarlig for opplæring og godkjenning av klassifisører. Dette betyr at Animalia er pliktig til å gjennomføre oppstartkurs, brevkurs og praktisk- og teoretisk eksamen, og sørge for at opplæringsprogrammet følges. Kursets lengde er avhengig av antall moduler aspiranten skal ta eksamen i. Dette vil jeg komme tilbake til i punkt 2.6.6. I det følgende vil jeg gå igjennom de ulike fasene fra opplæring til godkjent eksamen.

⁴³ Klassifiseringshåndboken, Aspirantopplæring påmelding, punkt 3.

⁴⁴ Se Klassifiseringshåndboken, Klassifiseringsordningen, Utelukkelse, punkt 4.1.

2.6.2 Praksis⁴⁵

Etter innvilget aspirantsøknad starter praksisperioden som varer et år. I løpet av denne tiden skal aspiranten ha klassifisert x-antall slakt av alle dyreslag som er nødvendig for det aktuelle sertifikatet. Aspiranten skal i tillegg ha opplæring i pussing og triming av slakt, primærproduksjon, slakting, skjæring og administrative rutiner. Denne opplæringen skal skje under veiledning av en godkjent klassifisør.

Det skal utarbeides en praksisplan for denne perioden. Praksisplanen skal inneholde aktiviteter som skal gjennomføres, aktivitetens tidsløp og hvem som har ansvaret for dette. Animalia har anledning til å kontrollere at slakteriet overholder punktene i praksisplanen.

2.6.3 Hjemmeperiode med teoriopplæring via brevkurs⁴⁶

Animalia har ansvaret for gjennomføringen av brevkursene. Temaene for kursene er primærproduksjon, klassifisering og slakting og skjæring, og hvor den siste besvarelsene er en semesteroppgave.

Besvarelsene skal sendes inn til Animalia som står for evalueringen. Karaktersettingen er fra 0-6. Karakter 6 er den beste og aspiranten må ha karakter 3 for å bestå kurset. Dersom karaktern er dårligere enn 3, vil aspiranten ha mulighet for tilleggsspørsmål med ny svarfrist.

Eventuell misnøye med evalueringen kan påklages og klagen må sendes innen 21 dager etter mottatt evaluering av brevkurset.

2.6.4 Eksamen⁴⁷

Det er aspiranter og godkjente klassifisører som har fått sertifikatet inndratt for et eller flere dyreslag, ikke deltatt på eller ikke bestått obligatoriske etterutdanningskurs, som kan gå opp til eksamen i klassifisering. Aspiranter skal ha gjennomført alle aktivitetene som er oppført på praksisplanen før påmelding til eksamen. Det er slakteriets ansvar å

⁴⁵ Klassifiseringshåndboken, Praksisperiode

⁴⁶ Klassifiseringshåndboken, Aspirantopplæring, brevkurs

⁴⁷ Klassifiseringshåndboken, Eksamen

påse at aspirantene følger praksisplanen.

Animalia har ansvaret for gjennomføringen av eksamen. Alle som skal opp til eksamen vil motta innkalling av Animalia og et påmeldingsskjema om hvilke eksamener aspiranten skal delta på.

Eksamen vil gå over tre dager. I løpet av disse dagene vil eksamenskandidaten gjennomføre en teoretisk eksamensprøve og klassifisering av storfe, småfe og gris. Besvarelsen av teoretisk eksamen og gjennomføringen av klassifiseringen vurderes av en fagleder og en sensor. Som ved karatersettingen ved brevkursene er skalaene fra 0-6. Deltagerne trenger karakter 3 for å bestå. Ved misnøye av eksamensresultat kan eksamenskandidatene sende inn en skriftlig klage hvor en uavhengig sensor vil ha ansvaret for å vurdere innkommet klage etter innstilling fra sensorene.

2.6.5 Etterutdanningskurs⁴⁸

Etterutdanningskurset gjelder for alle godkjente klassifisører og slakterier som inngår i klassifiseringsordningen. Bakgrunnen for etterutdanningskurset er for å kontrollere klassifisørene opp mot Animalias normer og oppdatere disse om endringer i regelverket. Deltagelse på kurset skal ”bygge opp klassifisørenes selvtillit og å styrke evnen til samarbeid, spesielt med klassifiseringskollegaene ved eget anlegg.”⁴⁹

Fravær fra kurset uten gyldig grunn fører til inndragelse av sertifikatet, og klassifisøren må opp til ny teoretisk- og praktisk eksamen.

2.6.6 Klassifiseringssertifikater⁵⁰

Det foreligger tre forskjellige klassifiseringssertifikater: blått, grønt og rødt sertifikat. For å motta blåttsertifikat må vedkommende ha bestått eksamen for storfe, småfe og gris. Det grønne sertifikatet er en tomoduls sertifikat og omfatter storfe/gris, småfe/gris eller storfe. Det siste sertifikatet, rødt sertifikat, gjelder for gris eller småfe.

⁴⁸ Klassifiseringshåndboken, Etterutdanningskurs

⁴⁹ Klassifiseringshåndboken, Etterutdanningskurs, punkt 1

⁵⁰ Klassifiseringshåndboken, Sertifikater

Det foreligger ingen gyldighetsdato på sertifikatene slik at sertifikatet er gyldig inntil det kreves innlevert av Animalia. Ulike brudd på regelverk kan føre til inndragelse av sertifikatet.

2.7 Kalibrebring av Animalias klassifiseringskonsulenter⁵¹

Kalibrering er en form for kontroll, og denne kontrollen omfatter Animalias klassifiseringskonsulenter. Hensikten bak kalibreringen er å ”kvalitetssikre klassifiseringsnivået i Norge” ved å sikre riktig bruk av slaktekategorier, klasser og fettgrupper i klassifiseringssystemet.

Det avvikles både nasjonale og internasjonale kalibreringer. Den interne kalibreringen er en årlig hendelse og avvikles over en ti dagers periode. Det foreligger tre ulike internkalibreringer: ordinær kalibreringsprøve, kontrollprøve og regelverksfortolkning.

Kalibreringsresultatene vurderes etter de samme kriteriene som ved eksamen i klassifisering. Dersom det etter endt kalibrering ikke er oppnådd tilfredsstillende resultater, skal korrigerende tiltak iverksettes for eksempel en ny kalibreringstest.

2.8 Kontroll av klassifiseringen⁵²

Kontroll er et viktig aspekt ved et regelverk. Det gir partene en sikkerhet for at regelverket følges. Når det gjelder klassifisering er det Animalia som er kontrollorganet og deres myndighet gjelder alle slakterier som inngår i klassifiseringsordningen.

Kontrollen utøves kun av Animalias klassifiseringskonsulenter og disse foretar ulike typer kontroll av slakteriene for å påse at slakteriene følger det gjeldende regelverk for klassifisering.

⁵¹ Klassifiseringshåndboken, Kalibrering av Animalia sine klassifiseringskonsulenter

⁵² Klassifiseringshåndboken, Kontroll av klassifiseringen

2.8.1 Førkontroll, besøkskontroll og ordinær kontroll⁵³

Førkontroll gjennomføres før en ordinær kontroll og kan gjennomføres på et mottaksanlegg.

Besøkskontroll er en varslet kontroll, mens ordinær kontroll er en uanmeldt kontroll som gjennomføres på slakteriet etter Animalias handlingsplanen. Slakteriets klassifiseringsansvarlig skal være varslet før kontrollen settes i gang.

Antall slakt som skal kontrolleres er avhengig av dyreslag.⁵⁴ For storfe og gris skal 50 tilfeldige utvalgte slakt av hvert dyreslag om det er mulig kontrolleres. En godkjent kontroll vil være 20 slakt av hvert dyreslag. For småfe skal 100 slakt kontrolleres fordelt på lam, sau, vær og ung sau.

Slaktet vurderes uavhengig av slakteriets klassifisering og uten medvirkning av slakteriets klassifisør.

Under enhver kontroll utfylles rapporter hvor standarden på slakteriets klassifisering, pussing og merking nevnes. Eventuelle avvik vil bli dokumentert på rapporten eller avviksskjema.

2.8.2 Retest

En retest skal avholdes innen 21 dager etter den opprinnelige kontrollen. Kontrollen skal gjennomføres av en annen klassifiseringskonsulent enn den som foretok den opprinnelige kontrollen og retesten vil foregå på anlegget hvor dyrene er slaktet.

Etter gjennomført retest vil klassifiseringskonsulenten avregne eventuelle avvik. Om klassifiseringen ikke er tilfredsstillende vil klassifiseringskonsulenten ha to alternativer. Dersom klassifisøren ikke har vist ”vilje til å følge det gjeldende reglement, eller at godkjente klassifisør ikke har kunnskaper nok til å følge det gjeldende reglement, skal sertifikatet til vedkommende klassifisør inndras med øyeblikkelig virkning.”⁵⁵

⁵³ Klassifiseringshåndboken, Klassifisering, Kontroll punkt 4.

⁵⁴ Punkt 4.1.3.

⁵⁵ Klassifiseringshåndboken, prosessbeskrivelse, klassifisering, kontroll

I tilfeller hvor klassifisøren viser en klar forbedring fra en tidligere kontroll, en vilje til å følge opp de pålegg som ble gitt ved tidligere kontroll og god innsikt ved klassifiseringen, har klassifisøren en siste mulighet ved en gjentatt retest.

Gjentatt retest vil avholdes etter samme prosedyre og bedømmes etter de samme kriteriene som ved en ordinær kontroll. Dersom klassifisøren ikke består testen vil sertifikatet inndras.

Selvom en klassifisør består retesten, ville vedkommende kunne risikere en etterfølgende ekstra kontroll. Det gis ingen forhåndsvarsel om denne type kontroll. Dersom klassifisøren ikke består denne, vil sertifikatet inndras.

2.8.3 Reklamasjon og etterkontroll ⁵⁶

Det kan forekomme misnøye med klassifiseringen, og i slike tilfeller vil det kunne foretas to forskjellige typer kontroller ettersom hvem klageren er. Reklamasjon foreligger når kjøper påklager slaktets klassifisering, mens etterkontroll er etter ønske av produsenten, altså bonden.

En reklamasjon skal være skriftlig og sendes inn til Animalia. Det er et ønske om at partene skal komme frem til enighet. Animalia skal i slike situasjoner påta seg ansvaret som megler eller, om Animalia ikke har mulighet til dette, en uavhengig klassifisør som begge partene har tillitt til.

Ved klage fra bonden kan det avtales kontrollklassifisering av slaktet ved neste leveranse. Kontrollklassifiseringen foretas av Animalia uten partenes tilstedeværelse.

Tilfeller av etterkontroll skal utfylles i klassifiseringskonsulentenes besøks- og kontrollskjema. Partene har krav på konsulentenes redegjørelse av resultatet, både skriftlig og muntlig.

⁵⁶ Klassifiseringshåndboken, Reklamasjoner/etterkontroll

I reklamasjonstilfeller vil den tapende part måtte dekke saksomkostningen, mens ved etterkontroller vil Animalia dekke kostnadene ved førstegangs etterkontroll. Dersom det ved en senere anledning kreves en etterkontroll av samme produsent, vil denne måtte betale Animalias reise- og oppholdskostnadene.

2.8.4 Internkontroll⁵⁷

Det foreligger også et regelverk for internkontroll som gjelder for alle slakterier og godkjente klassifisører i klassifiseringsordningen. Hensikten med disse reglene er ”å kvalitetssikre klassifiseringen mellom klassifiseringskontrollene.”⁵⁸

Det er slakteriene selv som er ansvarlige for å gjennomføre alle de obligatoriske tiltak etter gjeldende regler og tiltakene skal dokumenteres og arkiveres. Animalia har kontrollmyndighet i forhold til slakterienes gjennomføring av disse tiltakene, og slakteriene er pliktig til å følge opp Animalias pålegg om korrigering.

Det er den klassifiseringsansvarlige som har det daglige ansvaret for at det klassifiseres etter gjeldende regelverk . Vedkommende skal sørge for at klassifisørene til enhver tid tilfredsstiller kravne for klassifisering. Dersom det skulle foreligge mistanke om eller dokumentasjon av avvikende klassifisering, er slakteriet pliktig til å iverksette korrigerende tiltak.

2.9 Utelukkelse av slakterier fra klassifiseringsordningen⁵⁹

Animalia foretar både anmeldte og uanmeldte besøk til slakteriene og det er ved disse kontrollene mulige feil avdekkes. Det er ulike forhold som kan føre til utelukkelse fra klassifiseringsordningen blant annet brudd på klassifisering, beskrevne prosedyrer eller arbeidsbeskrivelser etter gjentatte pålegg om innrettelse av regelverket.

Et av eksemplene på utelukkelse fra ordningen er at slakteriet mangler en godkjent klassifisør. Skulle dette være tilfelle har slakteriet mulighet for å inngå avtale med

⁵⁷ Klassifiseringshåndboken, Internkontroll

⁵⁸ Klassifiseringshåndboken, Internkontroll, punkt 1.

⁵⁹ Klassifiseringshåndboken, Utelukkelse

Animalia om at en annen godkjent klassifisør overtar ansvaret for klassifiseringen i en overgangsperiode. Slakteriet er da pliktig til å sørge for nødvendig opplæring av klassifisører slik at slakteriet ikke havner i en slik situasjon igjen.

Animalias klassifiseringskonsulenter skal føre besøks- og kontrollskjema etter endt besøk. Klassifisøren, den klassifiseringsansvarlige og slakteriet har rett til innsyn i disse. Dersom et avvikskjema er brukt, har også partene krav på dette. Mottar partene nok en advarsel, skal Animalia vurdere om slakteriet skal utelukkes fra ordningen og Animalia er da pliktig til å informere slakteriets ledelse om denne vurderingen.

Animalia skal reagere ved brudd på regelverk, enten det er slakteriets eller klassifisørens mangelfulle opptreden. Animalia vil utarbeide en innstilling om utelukkelse. Innstillingen sendes til det aktuelle slakteri som får anledning til motsvar. Fastholder Animalia sin innstillingen, vil denne sammen med slakteriets synspunkter sendes videre til Bransjestyret som har myndighet til å vedta utelukkelse fra klassifiseringsordningene. Klassifiseringsutvalget er i slike tilfeller rådgivende organ.

Opprettholdes innstillingen vil utelukkelsen fra klassifiseringsordningen inntre 14 dager etter vedtaket. Slakteriet har mulighet til å anke saksbehandlingen inn for styret i Nortura.

Utelukkelse fra klassifiseringsordningen er alt fra 2-6 måneder. Perioden vil være mellom 6-12 månedder dersom slakteriet mottar nok en utelukkelse ved en senere anledning. Slakteriet har i denne perioden ansvar for å gjenopprette de forhold som førte til utelukkelsen for å kunne inngå i ordningen etter at utestengelsesperioden er over. Animalia vil kontrollere at forholdene ved slakteriet er bragt i orden før slakteriet kan gjeninntre i ordningen.

2.10 Avslutning

Landbruket har et godt innarbeidet klassifiseringssystem med et felles regelverk som gjelder for alle slakterier og klassifisører tilknyttet klassifiseringsordningen.

Klassifiseringsregelverket som inneholder regler og retningslinjer for klassifisering, og da særlig reglene om opplæring og kontroll, sørger for en ensartet klassifisering. Disse elementene bidrar til å sikre bøndene riktig pris i forhold til kvalitet.

Klassifiseringsresultatene gir en tilstandsrapport til næringen og samfunnet ellers.

Bonden vil motta informasjon om kvaliteten på produksjonen. Dette kan gi bonden en pekepinn på hva som eventuelt bør forbedres.

Videre er klassifiseringsresultatene av betydning for samfunnet. Kjøpere kan, på grunn av de ulike kontrollene som foretas i klassifiseringsordningen, føle seg trygge på kvaliteten på det kjøttet som kjøpes.

3 KLASSIFISERING AV REINSDYR VED REINSDYRSLAKTERIER

3.1 Innledning

I dag er tilnærmet alle slakterier i Norge tilknyttet klassifiseringsordningen. Det vil si at slakteriene er pliktig til å følge det samme regelverket og prosedyrer for klassifisering. Unntaket fra dette er reinsdyrslakteriene.

Et felles klassifiseringssystem er ikke å finne ved reinsdyrslakteriene.

Reinsdyrslakteriene har sine egne klassifiseringssystemer med ulike priser, men det er likevel noen få likheter å finne når det gjelder klassifisering blant reinsdyrslakteriene som er tilknyttet Private Reinsdyrslakteriers Landsforbund (PRL).

PRL består per i dag av fire slakterier. Forbundet er et samarbeidsorgan med markedsføring og salg som hovedarbeidsområder. De er også høringsinstans i saker tilknyttet slakterivirksomheten og er representert i Markedsutvalget for reindyrskjøtt som er ansvarlig for markedsføringen av reinkjøtt. Tall utarbeide av Innovasjon Norge, avdeling Tromsø viser at medlemmene i PRL på landsbasis har en markedsandel på 75% i markedet for reinkjøtt. Organisasjonens markedsandel er i Finnmark er omtrent 80%.

Jeg vil konsentrere meg om Norges to største reinsdyrsslakterier, Aage Pedersen AS og Stensaas Reinsdyrslakteri AS, som begge er medlemmer i PRL, i tillegg til et noe mindre slakteri i Øst-Finnmark, nemlig Varanger Vilt AS.

3.2 Aage Pedersen AS

3.2.1 Innledning

Aage Pedersen er Norges største reinsdyrslakteri og er stasjonert i Tana. Slakteriet tar i mot dyr fra Finnmark og Nord-Troms og slakter opp mot 30-40000 dyr hvert år.

Pedersen har eierinteresse i Karasjok Slakteeinendom AS sammen med Nortura og det er ved dette slakteriet alle innleverte slaktedyr slaktes. I Tana har Pedersen et produksjonsanlegg med videreforedling. Ved dette produksjonsanlegget produseres det ferdige produkter for husholdning, storkjøkken og restauranter. Selskapets hovedprodukter er finnbiff, surret stek, hel stek, filet, biff og produksjonskjøtt.

3.2.2 Klassifisering, opplæring og kontroll

Frem til høsten 2010 klassifiserte Pedersen voksen rein og kalv etter ulike vektclasser. Etter ønske fra NRL og markedets krav til god kvalitet, begynte Pedersen med klassifisering etter slaktedyrets kjøttfylldighet.

Klassifiseringen av reinsdyr følger et system hvor voksen rein inndeles etter klassene 1, 2 og 3. Klasse 1 er kjøttfyldige dyr som okser før brunst og kastrerte okser. Klasse 2 er simler, okser etter brunst og varit (okser 1-2 år) med dårlig kjøttfylde. Klasse 3 er dyr med svært dårlig kjøttfylldighet.

Kalvene deles inn i fire vektclasser: 18 kg og oppover, 16-18 kg, 12-16 kg og fra 12 kg og mindre. Pedersen forklarer inndeling av kalv etter vekt med at kalvens vekt har sammenheng med slaktets kvalitet.

All slakt som leveres til Pedersen slaktes og klassifiseres ved slakteriet i Karasjok og utføres av Norturas klassifisører. Norturas avdeling i Karasjok utfører altså leieslakt og mottar godtgjørelse for per kg slakt som utføres av klassifisørene. Klassifisørene har godkjente klassifiseringssertifikater utstedt av Animalia.

Animalia er ansvarlig for opplæringen av klassifisører tilknyttet landbruksslakterier og kontroller av slakteriene tilknyttet klassifiseringsordningen. Fabriksjef for

klassifisering v/Animalia opplyser at Animalia har inget ansvar til klassifiseringen av reinsdyr. Verken klassifisørene eller slakteriet står til ansvar for Animalia eller deres klassifiseringskonsulenter når det gjelder opplæring og kontroll av klassifisering av reinsdyr. Klassifisørene ved Norturas avdeling i Karasjok er godkjente klassifisører sertifisert av Animalia, og disse stilles til ansvar overfor Animalia når det gjelder klassifisering av slaktedyr tilknyttet landbruket.

Både Thor Aage Pedersen og fabrikkssjef ved Nortura avdeling Karasjok meddeler at enkelte av klassifisørene har tilknytning til reindriften og dermed erfaring med denne type slakt. Pedersen hevder at de ansattes tilknytning til reindriftsnæringen har ført til økt tillitt mellom partene ved anlegget i Karasjok.

Slakteriet i Karasjok benytter veiterminal. Terminalen registrerer hvilket distrikt slaktedyret kommer fra, slakteplass, reineier, slaktenummer, dyretype, klasse og vekt. Hvert slaktedyr får et skrottlapp og dataen fra registreringen overføres til elektronisk arkiv etter endt slakt.

Reinsdyrslakteriene er pliktige til å rapportere om slaktet rein, i tillegg til å legge til rette for kontroll av registrerings- og rapporteringsrutiner.⁶⁰ Denne kontrollen foretas ved en såkalt øremerkekontroll. Slakteriene skal ”under slakting skille ørene fra skinnet slik at hvert par henger sammen”. Disse skal merkes med slaktenummer, fryses og lagres i tilfelle kontroll. Ørene samt slaktejournalen skal fremlegges dersom vedkommende reindriftsagronom krever det.⁶¹

Fabrikkssjefen ved Norturas avdeling i Karasjok opplyser videre at kontroll av klassifiseringen foretas ved kalibrering. Kalibrering gjennomføres ved at den utførte klassifisering gjennomgås av en annen klassifisør og er en form for etterkontroll av første klassifiseringen.

⁶⁰ Se FOR 2010-06-14 nr 886: Forskrift om rapportering av slaktet rein, § 4

⁶¹ Se forskriftens § 6

3.3 Stensaas Reinsdyrslakteri AS

3.3.1 Innledning

Stensaas er en familiebedrift i Røros som startet opp rundt 1890 og er nå et av landets største reinsdyrslakteri. Slakteriet tar i mot slakt fra Røros området og helt opp til Troms, og slakter opp mot 10 000 rein i året.

3.3.2 Klassifisering

Stensaas deler slaktet i voksen rein og kalv. Voksen rein klassifiseres etter kjøttfylldighet og kalv etter vekt. Dette er en ordning Stensaas har brukt i over 20 år.

Innenfor kategorien voksen rein foreligger det fire typer klasser: 1, -1, 2 og 3. Klasse 1 er den beste klassen. Dette er dyr med kjøttfylldige rygg og lår, gjerne okser. Klasse –1 (minus 1) er en mellomklasse som brukes ved tvil om slaktets kvalitet og ved tvil om plasseringen mellom klasse 1 og 2. Klasse 3 er slakt med dårlig kjøttfylldighet, gjerne gamle simler og bukker.

Kalvene deles inn etter vekt. Dette forklares med at kalvens kjøttfylde følger vekten. Det foreligger 6 vektklasser. 20 kg og mer, 18-20 kg, 16-18 kg, 14-16 kg og 14 kg og mindre.

3.3.3 Opplæring

Slakteriet har en intern opplæring av klassifisører. Stensaas forklarer dette med at de har et enkelt system hvor det kun er voksen rein som klassifiseres, mens reinkalv ordnes etter vektklasser.

3.3.4 Kontroll

Slakteriet har ikke et kontrollsystem som sådan, men har ved to anledninger invitert reindriftsutøverne til klassifiseringskurs. Reindriftsutøverne fikk mulighet til å

klassifisere slakt som allerede var klassifisert av slakteriet. Det viste seg at reindriftsutøverne klassifiserte strengere enn hva slakteriets klassifisører gjorde.

Et annet tiltak fra Stensaas side er at det hvert år holdes prismøte med reindriftnæringen. Under dette møtet oppsummeres året som har gått og partene kommer til enighet om ny prislister.

Stensaas selv sier at det er sjeldent de klassifiserer slaktedyr til klasse 3 og det er ikke mottatt noen klager fra reindriftnæringen vedrørende klassifiseringen. Stensaas viser til det gode samarbeidet med reindriftnæringen. Han roser utøverne for deres interesse for omsetningen av reinkjøtt og presiserer viktigheten av samarbeid og tillitt mellom partene.

3.4 Varanger Vilt AS

Varanger Laks og Vilt ble etablert i 1981 som er et familieforetak stasjonert i Bugøynes i Finnmark. Ved etableringen av firmaet var fokuset på slakt av reinsdyr, laks, ryper og utmarksprodukter som multer. I 1997 ble foretaket omgjort til aksjeselskap og endret navn til Varanger Vilt AS. Hovedvirksomheten er nå reinsdyrproduksjon. Foretaket slaktet i løpet av slaktesesongen 2010/2011 i underkant av 10 000 rein som er over de normalt slakter i løpet av en sesong.

Varanger Vilt klassifiserer slaktedyr etter vekt. Slaktedyret deles inn i to kategorier, voksen rein og kalv. For hver av disse kategoriene foreligger det tre vektklasser.

Selskapet har altså et enkel klassifiseringssystem da det kun foreligger to slaktekategorier som kun klassifiseres etter vekt.

Klassifisørene ved Varanger Vilt er ferdig skolerte slaktere. Slakterutdanning kan oppnås ved å følge en fireårig opplæring ved en videregående skole som tilbyr yrkesfaglige retninger. Opplæringen består av to år ved restaurant- og matfaglinjen, i tillegg til to års opplæring i en bedrift. Fullført og bestått opplæring fører til svennebrev.

I tillegg tilbyr Varanger Vilt internopplæring med Mattilsynet til stede.

Varanger Vilt benytter veiterminal ved registrering og merking av slaktedyr. Kontroll av registreringen skjer ved øremerkekontroll.⁶²

3.5 Oppsummering av klassifisering av reinsdyr

Det er altså ingen ensartet klassifisering ved de norske reinsdyrslakteriene. Slakteriene klassifiserer reinskrottene etter ulike klasser på bakgrunn av slaktedyrets kjøttfylde og vekt. De ulike klassene har ulike priser og det er slaktedyrets klassifiseringsresultat som er bakgrunn for utbetaling til reineierne. Det er opp til hvert enkelt reinsdyrslakteri å avgjøre klassifiseringssystem og prisliste.

I landbruket er klassifiseringssystemet godt innarbeidet. Organisering av systemet og ansvarsfordeling mellom aktørene tilknyttet klassifiseringen sikrer partene ved at all ansvar og myndighet er fordelt på flere aktører.

Det stilles også et krav om at kun godkjente klassifisører har mulighet til å klassifisere slakt for slakterier tilknyttet klassifiseringsordningen. Opplæringen av klassifisørene skal føre til en ensartet klassifisering ved ”å gi klassifisøren en inngående kjennskap i det gjeldende regelverk for klassifisering, bakgrunn for klassifiseringen, forhold som påvirker klassifiseringsresultatet og konsekvensene av klassifiseringen”.⁶³

I tillegg sørger obligatoriske etterutdanningskurs og de ulike kontrolltiltakene for å holde klassifiseringskunnskapene ved like, og fange opp eventuelle feil og mangler ved klassifisørens klassifiseringsarbeid og forhold ved slakteriet. Dette er elementer som sikrer bonden for riktig pris ved levering av slaktedyr.

Et ensartet klassifiseringssystem er også å finne i Sverige, både i jordbruket og reindriftsnæringen. Det foreligger et felles opplæringsprogram for klassifisørene og slakterienes klassifiseringsresultater kontrolleres av fagkyndige konsulenter ansatt ved Jordbruksverket. Klassifisering av slaktedyr er lovfestet, i tillegg til at klassifisering er et vilkår for å motta statlige tilskudd. Dette vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

⁶² Se punkt 3.2.2

⁶³ Animalia, Klassifiseringshåndboken, Prosessbeskrivelse, Opplæring retningslinjer, punkt 1.

Opplæring av klassifisører tilknyttet reinsdyrslakterier varierer. Stensaas Reinsdyrslakteri har to slaktekategorier. Voksen rein inndeles etter fire klasser, mens kalv deles inn etter vekt. Stensaas har intern opplæring og begrunner dette i deres enkle klassifiseringssystem. Varanger Vilt har det enkleste systemet da slakteriet kun klassifiserer slaktedyr etter vekt. Slakteriet har kun skolerte slaktere. Innlevert slaktedyr til Aage Pedersen klassifiserer av klassifisører ved Nortura avdeling Karasjok. Dette er godkjente klassifisører sertifisert av Animalia, men klassifisørene har dog ingen formell opplæring av slakt av reinsdyr.

Det foreligger altså ulike klassifiseringssystemer, i tillegg til ulik opplæring av reinsdyrslakteriers klassifisører. Hvilken klassifiseringssystemet som benyttes og oppgjørets størrelse er avhengig av hvilket slakteri reindriftsutøverne leverer inn reinsdyrene til. Stensaas åpner for forhandlinger angående prislister, mens andre reindriftsutøvere er gitt slakterienes prislister.

Reindriftsutøverne er avhengig av salg av reinskrotter, både til private og til reinsdyrslakteriene. I tillegg er slakt av et visst antall rein vilkår for å motta tilskudd fra Reindriftsforvaltningen.⁶⁴ For eksempel vil reindriftsutøverne ved slakt av rein i perioden mellom 15.august til 31.desember 2010, motta tidligslaktetilskudd. Tidligslaktetilskuddet, som kun gjelder for voksen rein, utbetales med en sats på kr 5,- per kg.⁶⁵

Reindriftsagronomen i det reinbeiteområdet hvor reindriftsutøveren tilhører, foretar kontroll av slakteuttak som er avhengig av de ulike tilskuddsordningene.⁶⁶ Kontrollen gjennomføres på bakgrunn av reinsdyrslakterienes rapporteringer om slaktet reinsdyr⁶⁷ ved en såkalt øremerkekontroll. Øremerkekontroll er, som nevnt under punkt 3.2.2,

⁶⁴ Se FOR - 2010-06-14 nr. 889: Forskrift om tilskudd til siidaandel/tamreinlag, § 3

⁶⁵ Jf forskriftens § 8.

⁶⁶ Jf FOR - 2010-06-14 nr. 886: Forskrift om rapportering av slaktet rein, §§ 1 og 2.

⁶⁷ Forskriftens § 6 jf § 4.

kontroll av slakteuttak ved hjelp av reindriftsutøvernes reinmerker. Annen kontroll foretas ikke.

I tillegg til Reindriftsforvaltningens kontroll av slakterienes rapportering av reinsdyrslakt, kontrolleres reinsdyrslakteriene av Mattilsynet. Mattilsynet er et forvaltnings- og tilsynsorgan som blant annet skal ”sikre helsemessig trygge næringsmidler og fremme helse, kvalitet og forbrukerhensyn langs hele produksjonskjeden...”.⁶⁸ Tilsynet har også et ansvar etter dyrevelferdsloven som skal ”fremme god dyrevelferd og respekt for dyr.”⁶⁹ Med hjemmel i disse lovene, har Mattilsynet myndighet til å føre tilsyn og fatte nødvendige vedtak for gjennomføringen av bestemmelsene gitt i eller i medhold av disse.⁷⁰

Reindriftsforvaltningen eller Mattilsynet kontrollerer forhold tilknyttet tilskuddsordninger, trygg mat og dyrevelferd. Dette er skremmende da både klassifiseringsresultatene og slaktedyrenes vekt blir stående uten noen form for objektiv kontroll. Dette, i tillegg til ulike klassifiseringssystemer og opplæring av klassifisører, kan danne grunnlag for mistro overfor slakteriene og kontroll av slakterienes avgjørende myndighet i forhold til slaktets vekt og klassifisering er av særlig betydning.

⁶⁸ Lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon mv, § 1

⁶⁹ Lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd, § 1.

⁷⁰ Lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon mv, § 23
Lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd, § 30

4 KLASSIFISERING AV SLAKTEDYR I SVERIGE

4.1 Innledning

Reindriften utøves også i Sverige hvor omtrent 230 000 reinsdyr er fordelt på 51 samebyer. En sameby er et geografisk område, i tillegg til å være en lokal forvaltning av reindriftnæringen innenfor samebyens område.⁷¹

4.2 Klassifisering og kontroll av slakterienes klassifiseringsresultater

Klassifisering av storfe, småfe, gris og rein er i Sverige lovfestet, får jeg opplyst av Eva Wiklund. Alle slaktedyrene, med unntak av gris hvor det anvendes et objektivt system, klassifiseres etter Europ-systemet. Europ er et klassifiseringssystem som er obligatoriske for EU medlemsstatene som er beskrevet foran i punkt 2.3.

I Europ systemet for rein foreligger det to slaktekategorier, voksen rein og kalv. Slaktedyrene klassifiseres for det meste i klassene E, U, R, O og P, men reinsdyrskrottene klassifiseres i gruppene U, R, O og P. Klasse E benyttes aldri for rein, mens rein sjeldens klassifiseres til klasse U. Dette begrunnes med at klassene E og U tilsvarende velutviklede slaktekropper som ikke forekommer blant reinsdyr. Disse klassene benyttes for riktige muskuløse storfe som blant annet Charolais, Limousin og Belgian Blue, men aldri for storfe fra melkerasene som Holstein Friesian.

Jordbruksverket har ansvaret for svensk jordbruks og livsmiddelpolitiske områder.⁷² Dette ansvaret innebærer blant annet klassifiseringsarbeidet. Jordbruksverket har ansvaret for opplæringen av klassifisører, i tillegg til regelmessig kontroll av slakterienes klassifiseringsarbeid. Slakterienes klassifiseringsresultater sammenlignes med Jordbruksverkets klassifiseringskonsulenter. Hensynet med kontroll av slakteriene er å oppnå en så jevn klassifisering blant slakteriene som mulig.

⁷¹ Renlycka, Rennäringen, se www.renlycka.se

⁷² Jordbruksverket, se www.jordbruksverket.se

Reineiere må klassifisere kjøtt for å motta statlige tilskudd. Som i Norge er det i Sverige svenskeide og samiskeide reinsdyrslakterier som kun tar i mot reinsdyr. Det er i dag stor konkurranse mellom slakteriene på grunn av mangel på slaktedyr. Dette har ført til at enkelte slakterier betaler mer for slaktedyr av bedre klasse, mens andre betaler samme pris per kg slaktekropp for alle Europs klasser. Eva Wiklund mener systemet gir feile signaler. Reineiere som arbeidet hardt for å levere inn gode dyr, finansierer andre reindriftsutøvere med slaktedyr av lavere klasser. Wiklund eksempliserer situasjonen ved å sammenligne klasse O og P. Verdien i en slakteskrott klassifisert i klasse O er mye høyere enn slakteskrott klassifisert i klasse P. Både kjøttinnhold og kjøttkvaliteten er overlegen i denne klassen med bedre energi/glykogeninnhold i muskulaturen og bedre ph-verdi som påvirker holdbarhet og farge positivt.

4.3 Renlycka⁷³

Renlycka er et samisk begrepet og skildrer ”det respektfyllda förhållande mellan människa och djur för att renhjorden ska leva över tiden”.⁷⁴ Reinlykke er noe alle reindriftssamer har i mer eller mindre grad.

Renlycka er et prosjekt som drives av Svenska Samernas Riksförbund (SSR) og kan kun anvendes av riksforbundets samarbeidspartnere. Prosjektet, som ble startet i 2008, finansieres av landbygdsprogrammet som forvaltes av det svenske Sameting og vil pågå frem til 2011.

Formålet med Renlycka er å utvikle en bransjeorganisasjon for reinkjøtt i Sverige. Organisasjonen skal bidra til å skape et bransjefellesskap for samiske foretak langs hele verdikjeden for reinkjøtt. Renlycka er videre et kvalitetsstempel for samiske reinforedlingsprodusenter. Stempelet skal stå for høy kvalitet, i tillegg til å garanterer

⁷³ Se Renlycka

⁷⁴ Se Renlycka

reinkjøtt av dyr som har gått på naturbeite, foredlet av samiske produsenter og med høy kvalitet.⁷⁵

Prosjektet skal videre arbeide med produktutvikling, kompetanseutviklingen innenfor slakt og foredling, produktutvikling, produksjonsutvikling og markedsføring.

En meget stor del av reinkjøtt selges som råvare fra reineierne selv, uten tanke på foredling av reinkjøttet. Dette mener SSR ikke vil gagne samisk utvikling. Ved selv å foredle reinkjøttet vil reineierne tjene mer penger, i tillegg gjøre større nytte i det lokale samfunnet, noe som også er bakgrunnen for etablering av prosjektet.

⁷⁵ Se SSR

5 REINDRIFTENS POSISJON

5.1 Innledning

Manglende kontroll av klassifisering av reinslakt ved reinsdyrslakteriene angår samfunnet som helhet, forbrukerne og ikke minst reineierne. Salg av slaktedyr er reineierens levebrød. Reinsdyrkjøtt er ikke bare sunt, men også en eksklusiv produkt. Hvilken sikkerhet har reineierne til riktig pris i forhold til klassifiseringen? Betaler forbrukerne for riktig kvalitet? Reinsdyrslakteriene sitter med informasjon når det gjelder slaktedyrets vekt og kvalitet. Er disse tallene reelle? Er det forsvarlig at det er slakterinæringen selv som skal gi samfunnet opplysninger om tilstanden ved reindriften uten noen form for objektiv kvalitetskontroll?

På grunn av den manglende kontroll av slakterienes klassifiseringsresultater, er det viktig å se på reindriften slik den er i dag. Dette er av betydning da det vil forsterke reindriftnæringens behov for bedre sikkerhet angående klassifiseringen av reinsdyr.

5.2 Bekymringsmeldinger fra reindriftnæringen

Reindriftnæringen har uttrykt bekymring over klassifiseringen. I Jon T. Johnsen's bok *Samisk rettshjelp: En analyse av Rettshjelpkontoret Indre Finnmark* side 57 vises det til at klager vedrørende omsetningssystemene ved reinsdyrslakterier har forekommet tidligere.

Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) kan bekrefte at det fortsatt forekommer klager angående klassifisering fra reindriftnæringen. NRL er reindriftnæringens interesse- og næringsorganisasjon som har til formål å fremme reindriftssamers økonomiske, faglige, sosiale og kulturelle interesser. Videre skal organisasjonen fremme samholdet mellom reindriftnæringen og arbeide for at reindriftssamene selv

kan styre reindriftens videre utvikling slik at det skjer etter reindriftens tradisjon og grunnforutsetninger.⁷⁶

NRL har det siste halvåret mottatt en rekke bekymringsmeldinger fra sine medlemmer. Klagene retter seg mot det de mener er en urettferdig klassifisering og viser særlig til den stadige nedklassifisering av simler uten hensyn til simlas alder.

En egen klageordning hvor reindriftsutøverne har mulighet for å få etterprøvd slakterienes klassifisering er ønskelig som både Jon T. Johnsens analyse av Rettshjelpskontoret i Indre Finnmark og meldinger NRL mottar fra sine medlemmer viser.

NRL ønsker klassifisering av slaktedyr velkommen da dette er med på å belønne de av reineierne som gjør en god jobb. Det er hevdet at enkelte reinsdyrslakterier har sine ”stjerne kunder” som får en mulighet til å forhandle om en gjennomsnittspris for innlevert slakt. Uroen blant reindriftsutøverne angående reinsdyrslakterienes klassifiseringssystemene er noe NRL ønsker til livs og presiserer ønsket om en ensartet klassifisering ved alle reinsdyrslakteriene.

5.3 De særegne forholdene i Finnmark

Finnmark er Norges største reindriftsfylke. Tall fra Reindriftsforvaltningens ressursregnskap for reindriftsåret 2008/2009 viste, per 31.mars 2009, 243 228 reinsdyr i Norge hvorav 70% av dette er i Finnmark.⁷⁷ Av totalt 83 316 reinsdyr ble 58 245 slaktet i Finnmark.⁷⁸

Det er totalt 15 reinsdyrslakterier i Norge som er registrert i Reindriftsforvaltningens databaser basert på innmeldte slakterapporter som slakteriene er pliktige til å sende inn. Blant disse reinsdyrslakteriene er fire i Finnmark. Med tanke på Finnmarks høye reintall

⁷⁶ Norske Reindriftssamers Landsforbunds vedtekter, § 1

⁷⁷ Se Reindriftsforvaltningens ressursregnskap for reindriftsåret 2008/2008, vedlegg 1, tabell 2.

⁷⁸ Se tabell 7.

og slakteuttak er det påfallende få reinsdyrslakterier i dette fylke i forhold til det totale antall reinsdyrslakterier i Norge.

5.3.1 Et marked uten konkurranse

Rettshjelpskontoret Indre Finnmark mottok klager vedrørende omsetningssystemer ved reinsdyrslakterier i Finnmark. Jon T. Johnsen påpekte manglende konkurranse på grunn av konkurser som årsak til et slakteriets monopolstilling blant reinsdyrslakteriene i Finnmark.⁷⁹ Det kan diskuteres om dette er tilfellet for Finnmark i dag også.

Konkurranse er et viktig element i markedet. Konkurranse er når flere aktører forsøker å nå det sammes mål. Det være seg salg av varer eller tjeneste. Konkurranse er viktig da den sørger for et større utvalg av varer og tjenester og for prisen på disse holdes seg innenfor det normale.

Monopol kan sies å være det motsatte av konkurranse. Å inneha en monopolstilling i markedet betyr å ha enerett til å utøve en bestemt virksomhet. Ved monopol foreligger det fravær av konkurranse om å tilby en bestemt vare eller tjeneste. Spørsmålet blir om det i dag foreligger konkurranse blant reinsdyrslakteriene i Finnmark, eller om markedssituasjon fortsatt er slik Jon T. Johnsen hevdet på 1990 tallet.

Blant de fire reinsdyrslakteriene i Finnmark er Aage Pedersen AS det klart største både i kapasitet og størrelse. Slakteriet slakter mellom 30-40 000 reinsdyr i løpet av en slaktesesong. Slakteriet har på bakgrunn av dets betydelige andel av markedet for reinkjøtt. Thor Aage Pedersen er en viktig aktør i reindriftnæringen og har av dem grunn et godt grep på markedet. I kraft av Pedersens posisjonen i markedet vil nettopp dette reinsdyrslakteriet anses for å inneha et tilnærmet monopol i markedet blant reinsdyrslakterier i Finnmark. Ingen av de andre reinsdyrslakteriene er i nærheten av å konkurrere med Pedersen, både når det gjelder kapasitet og omsetning av reinkjøtt.

⁷⁹ Jon T. Johnsen, Samisk rettshjelp: En analyse av Rettshjelpkontoret Indre Finnmark, side 57.

Det store fraværet av konkurranse i dette markedet, har direkte innvirkning på pris da ingen av konkurrentene er store nok til å utfordre Pedersen. Konkurrentene har heller ikke Pedersens store slaktekapasitet.

Konkurranse blant reinsdyrslakteriene er ønskelig da det vil gagne både reineierne og samfunnet for øvrig. Konkurranse i markedet vil kunne utfordre slakteriene i forhold til klassifisering. Per i dag klassifiseres er det ulike klassifiseringssystemer ved reinsdyrslakteriene og klassifisering etter kjøttfylldighet forekommer ikke ved alle slakteriene. Konkurranse vil utfordre slakteriene vedrørende deres klassifiseringssystemer, og kan føre til en mer ensartet klassifisering.

Det er ingen tvil om at markedet er avhengig av Thor Aage Pedersen for å få slaktet. Thor Aage Pedersen, sammen med PRL, er dominerende aktører i markedet for reinkjøtt med en markedsandel på 80% i Finnmark. Nettopp av den grunn er det et behov for et kontrollsystem. Samtidig er det heller ingen tvil om at markedet vil tjene med flere aktører som kunne konkurrert med Pedersen og PRL.

5.3.2 Markedssituasjonen for reinkjøtt

5.3.2.1 Innledende opplysninger

Stensaas Reinsdyrslakteri på Røros selger bra med reinkjøtt mens slakterier i Finnmark sliter.⁸⁰ Høsten 2010 opplevde mange reindriftsutøvere i Finnmark at de ikke fikk levert inn slaktedyr på grunn av fulle lagre ved slakteriene. Reinsdyrslakteriene begrunnet slaktestoppet med dårlig markedsføring av reinkjøtt som medførte dårlig salg. Dette førte til at Landbruksdepartementet grep inn, og innførte ekstraordinære tiltak for legge til rette for økt slakting og omsetning av reinkjøtt i Finnmark som ville gjelde frem til 31.mars 2011.⁸¹ Tre tiltak ble iverksatt. Det ble etablert ekstraordinært frakttilskudd som skulle bidra til å dekke de kostnader for reinslakt fra slakterier til videreforedlingsvirksomheter sør for Finnmark. Det ble i tillegg inngått kjøpsavtale med Nortura som innebar kjøp av 200 tonn slakt, i tillegg til 120 tonn småkjøtt og

⁸⁰ NRK Sapmi, 25.desember 2010, Røros-slakteri selger mye reinkjøtt

⁸¹ Reindriftsforhandlingene 2010, Tilleggsprotokoll

finnebiff. Videre ble partene enige om å styrke satsningsområder for VPS rein for økt slaktning og omsetning av reinkjøtt. VPS rein står for verdiskapningsprogrammet for reindriftsnæringen og administreres av Innovasjon Norge.

I forbindelse med Reindrifftsavtalen 2010/2011 ble Markedsutvalget for reinkjøtt etablert. Utvalget erstattet Kontaktforumet for reinkjøtt (KRO) som hadde til formål å samle sentrale aktører innenfor reinkjøttbransjen for vurdering av markedssituasjonen og bidra med anbefalinger om markedstiltak.

Utvalget, som oppnevnes for to år, består av tre medlemmer. Et medlem oppnevnes av NRL, et av PRL og et siste medlem representerer Landbruks- og matdepartementet.

Markedsutvalget skal ”holde seg løpende orientert om endringer i markedet for å kunne ta beslutninger om markedstiltak, holde kontakt med reinkjøttbransjen og informere aktørene om utviklingen i markedet, samt de tiltak som iverksettes og legge til rette for generisk markedsføringen for reinkjøtt og være ansvarlig for at nødvendig markedstiltak iverksettes. I tillegg skal utvalget vurdere andre markedstiltak som kan være nødvendig ut fra den til enhver til gjeldende markedssituasjon”.⁸²

I tillegg til Markedsutvalgets arbeid, avsettes det årlig et beløp til generisk markedsføring for reinkjøtt. Opplysningskontoret for egg og kjøtt (OEK) er ansvarlig for gjennomføringen av den generiske markedsføringskampanjene.⁸³ Arbeidet v/OEK finansieres gjennom omsetningsavgiften.

I et innlegg i Dagbladet stilles det spørsmål til Norturas ansvar for markedsføringen av reinkjøtt.⁸⁴ Det vises til lite reklame for reindyrskjøtt samtidig som reinslaktingen sammenfaller med markedsføringen av jordbruksprodukter som fårrikål og ribbe. Dette er noe som også daværende leder av Reindrifftsforvaltningen, Ellen Inga O. Hætta, anså som et stor dilemma i markedsføringen av reinkjøtt.⁸⁵

⁸² Prop. 128 (2009-2010): Reindrifftsavtalen 2010/2011, og endringer i statsbudsjettet for 2010 m.m, punkt 4.4.3

⁸³ l.c.

⁸⁴ Dagbladet, 12.april 2011, s. 57

⁸⁵ NRK Sapmi, 20.desember 2009, Reindrifta må selv markedsføre reinkjøtt

Til tross for etablering av Markedsutvalget og deres arbeid, går salget av reinkjøtt fra Finnmark dårlig. Reineierne i Finnmark har et press på seg til å redusere reintallet og reinslakteriene har fulle lagrer. Dette skaper ubalanse i markedet og reindriftsnæringen er avhengig av et velfungerende marked for å kunne gjennomføre bruksreglenes krav til reduksjon av reintallet.⁸⁶

5.3.2.2 Reinkjøttets høye pris

Forbrukernes dom for reinkjøtt er klar: Reinkjøttet er priset for høyt i forhold til annet kjøtt, og taper dermed konkurransen.⁸⁷ Informasjonsdirektør ved Coop Norge, Bjørn Kløvstad, mener man bør se nærmere på organiseringen i verdikjeden for reinkjøtt. I tillegg stiller Kløvstad seg spørrende til om reindriftsnæringen er markedsorientert.⁸⁸

For å unngå lignende hendelser igjen i Finnmark, er reindriftsnæringen nødt til å ta markedsreguleringen på alvor, noe som også NRLs leder Nils Henrik Sara medgir.⁸⁹ Sara mener reindriften må delta i markedsføringen av reinkjøtt og påpeker at reindriftnæringens ansvar ikke ender ved levering av slaktedyr til slakteriene. Større interesse og deltakelse i markedsføringen av reinkjøtt blant norske reindriftssamer vil komme reindriftsnæringen til gode. Også Sametingspresident, Egil Olli, er bekymret over situasjonen. Olli hevder det er den sterkeste rett når reindriften mangler markedsregulering. Videre foreslår Olli innføring av omsetningsavgift lik den som er å finne i jordbruket. Dette er en avgift bønder er pliktig til å betale etter ulike satser for de ulike jordbruksvarer. Ved å betale omsetningsavgiften bidrar bøndene til arbeidet med markedsregulering i jordbruket som kommer dem til gode.

5.3.2.3 Markedsregulering av reinkjøtt?

Markedsregulering er et virkemiddel som benyttes for ”å håndtere temporære overskudd og tilpasning i regionale og sesongmessige svingninger mellom produksjon

⁸⁶ Prop. 84 S (2010-2011) Reindriftnæringen 2011/2012, og endringer i statsbudsjettet for 2011 m.m., punkt 4.4.1.

⁸⁷ NRK Sapmi, 1.april 2011, Luksusmiddag? Det koster flekk

⁸⁸ NRK Sapmi, 31.mars 2011, Kutter reinkjøtt-prisen til beinet

⁸⁹ NRK Sapmi, 20.desember 2010, Reindriften må selv markedsføre reinkjøtt

og forbruk.”⁹⁰ Markedsreguleringsformålet er ”gjennom et sett av virkemidler å bidra til uttak av avtalt målpris i samsvar med at målpris skal kunne oppnås ved markedsbalanse”.⁹¹ Markedsreguleringsansvaret for norske jordbruksvarer er fordelt mellom ulike selskaper. Ansvar for markedsregulering for kjøtt og egg er tillagt Nortura.⁹²

Nortura har som markedsregulator mottaksplikt som innebærer at selskapet er pliktig til å motta slaktedyr over hele landet slik at alle bønder er sikret avsetning på sin produksjon.⁹³ Selskapet har også forsyningsplikt. Forsyningsplikt skal sikre lik tilgang på råvarer til alle forbruksområder.⁹⁴ Ved underskudd av kjøtt i markedet, vil toll på kjøtt settes ned, og markedsregulator har da ansvaret for å fordele varemengden mellom aktørene.⁹⁵

Nortura skal også ”utarbeide pris- og markedsprognoser, vurdere markedsbalansen og foreta prisnoteringer som ved forespørsel skal legges fram for Omsetningsrådet”, samt foreslå omsetningsavgift til rådet.⁹⁶

Hovedansvaret for omsetningen av jordbruksvarer er Omsetningsrådet som består av aktører med tilknytning til jordbruket.⁹⁷ Rådet har til oppgave å legge til rette for og treffe nødvendige tiltak for å fremme lovens formål om å fremme omsetningen av jordbruksvarer. Etter forslag på omsetningsavgift gitt av markedsregulator, vurderes forslaget av Omsetningsrådet. Regjeringen, ved Landbruks- og matdepartementet, fastsetter omsetningsavgiftens endelige satser på bakgrunn av disse vurderingene.⁹⁸

⁹⁰ Jordbruksavtalen 2010-2011, punkt 4.

⁹¹ FOR-2008-10-22 nr.1136: Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer, § 1

⁹² Jordbruksavtalen 2010/2011, punkt 4.1

⁹³ Se avtalens § 5

⁹⁴ Se avtalens § 4

⁹⁵ FOR-2008-10-22 nr.1136: Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer, § 4-1

⁹⁶ Se forskriftens § 3-2

⁹⁷ Lov 10.juli 1936 nr. 6 til å fremja umsetnaden av jordbruksvaror, § 2.

⁹⁸ FOR-2008-10-22 nr.1136: Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer, § 5

Se også FOR-1999-06-29-763: Forskrift om omsetningsavgift på jordbruksvarer, og om overproduksjonsavgift på mjølk, § 1.

Markedsreguleringen bidrar til uttak av avtalt målpris som vil være mulig i et balansert marked. Dette gagnar både bonden og forbrukeren da prisene vil være stabile. Reguleringen sikrer bonden avsetning ved markedsregulators mottakspunkt og forbrukerne ved forsyningsplikt.

Omsetningsavgiften betales av bøndene selv og avgiften trekkes fra slakteriets oppgjøre med bonden.⁹⁹ Ved betaling av omsetningsavgiften finansierer bøndene markedsregulering av sine egne jordbruksvarer.

Tidligere gjaldt markedsreguleringen også for reinkjøtt, men under forhandlingene om Reindriftsavtalen 2002/2003 ble NRL og Landbruks- og matdepartementet (LMD) enige om å oppheve målprisen for reinkjøtt etter et ønske fra NRL.¹⁰⁰ På bakgrunn av forholdene fra tidligere slaktesesonger, ser nå LMD et behov for en nærmere vurdering. LMD har vurdert markedsregulering for reinkjøtt som et alternativ ”for å skape større forutsigbarhet i reinkjøttmarkedet, og for å sikre at reineierne får slaktet”.¹⁰¹ Likevel har departementet på bakgrunn av en helhetsvurdering valgt å fokusere på ”å stimulere de ulike aktørene i verdikjeden for reinkjøtt til å ta et større ansvar i forhold til å øke slaktingen, produktutvikling og kvalitet , og derved omsetningen av reinkjøtt.”

5.3.3 Klassifiseringens betydningen for markedsføring av reinkjøtt

All slaktedyr med tilknytning til jordbruket klassifiseres som nevnt etter Europas klassifiseringssystem. Klassifisering av slaktedyr begrunnes med at kvaliteten på kjøttet vil variere etter ulike kriterier som slaktedyr, kjønn og alder. I Norge er klassifiseringen direkte tilknyttet jordbruksavtalen da det kun er visse kvaliteter av kjøtt som kan markedsreguleres.¹⁰² I Sverige klassifiseres alle slaktedyr etter Europas-systemet. Klassifiseringen er lovfestet og et vilkår for å motta statlige tilskudd.

⁹⁹ FOR - 1996-12-20-1343: Forskrift om innkreving av omsetningsavgift og overproduksjonsavgift, § 4.

¹⁰⁰ Prop. 84 S (2010-2011) Reindriftsoppgjøret 2011/2012, og endringer i statsbudsjettet for 2011 m.m., punkt 4.4.1.

¹⁰¹ Se proposisjonens punkt 4.4.4.

¹⁰² Se punkt 2.1

Reinsdyrslakteriene i Finnmark har hevdet at dårlig markedsføring av reinkjøtt er årsaken til det dårlige salget som igjen har ført til fulle lagrer. Markedet krever kjøttkvalitet.

Informasjonssjef i Norgesgruppen, Kine Søyland, forteller i et intervju med NRK Sapmi om tilbud om bedre priser fra leverandørene har ført til at også kjedene tilknyttet Norgesgruppen nå kutter ned på prisene for reinkjøtt.¹⁰³ Søyland håper etterspørselen for reinkjøtt vil øke gjennom kortsiktige tiltak som prisnedsettelse. Markedet må skape et behov og et ønske om å spise mer reinkjøtt, i tillegg til en forståelse blant forbrukerne for begrunnelsen av reinkjøttets høye pris.

Markedet stiller et krav om kvalitetskjøtt og dette skaper et behovet for klassifisering. Markedskravet har ført til at enkelte reinsdyrslakterier nå klassifiserer slaktedyr etter kjøttfylldighet. Ved bruk av klassifisering av slaktedyr kan en kjøper med kjennskap til klassifiseringssystemet selv avgjøre hvilke(n) kjøttkvalitet man har behov for.

Eva Wiklund, som er utdannet husdyragronom med doktorgrad i klassifisering, mener det bør forskes mer på reinkjøtt og hvilke faktorer i reinsdyrets omgivelser som påvirker kjøttets kvalitet.¹⁰⁴ Forskningsresultater på dette vil kunne bidra til kunnskap og utviklingen av reindriften. Dersom forskingen kan påvise hvilke faktorer som påvirker kjøttkvaliteten kan reindriften gjennomføre tiltak som kan ha positive innvirkninger på klassifiseringen. Bedre klassifisering av reinslakt, betyr bedre inntekt for reindriftsutøverne og bedre kvalitet for forbrukerne.

Problemet med klassifisering av reinsdyrslakt per i dag er at det foreligger ulike klassifiseringsordninger ved de ulike reinsdyrslakteriene som både reindriftsutøverne og kjøpere må forholde seg til. Et ensartet klassifiseringssystem blant alle reinsdyrslakteriene vil sikre reindriftsutøverne for lik klassifiseringen uten hensyn til hvilket slakteri en leverer slaktedyr til. Ensartet klassifisering vil også gjøre det lettere å markedsføre reinkjøtt da kjøpere kun forholder seg til et klassifiseringssystem.

¹⁰³ NRK Sapmi, 1.april 2011, Luksusmiddag? Det koster flekk

¹⁰⁴ NRK Sapmi, 27.mai.2008, Bør forske mer på reinkjøttkvalitet

Selv om enkelte reinsdyrslakterier klassifiserer slaktedyr etter kjøttfylde og kan tilby kvalitet til markedet, vil markedsføringen ha en mangel på grunn av den manglende kontroll av klassifiseringsresultat som også kan medføre at forbrukerne tviler på produktets kvalitet.

5.3.4 Krisen i Finnmark

Reindriftsnæringen i Finnmark er i en spesiell situasjon. Det rapporteres om dårlige beiteforhold som forklares med det høye reintall på Finnmarksvidda. Etter reindriftsloven av 2007 skal distriktsstyrene utarbeide bruksregler for distriktene. I bruksreglene skal det blant annet fastsettes et øvre reintall for de enkelte sommersiida.¹⁰⁵ På grunn av mangelfull kjennskap til de nye reglene og da særlig bestemmelsen om et øvre tak for reintall, valgte enkelte reindriftsutøvere å la flokkene vokse for å posisjonere seg i den tro at det ville lønne seg i forhold til den nye reindriftsloven.¹⁰⁶

Samtidig som reinflokkene økte, ble det meldt om dårligere kvalitet på slaktedyrene.¹⁰⁷ Enkelte reinsdyrslakterier har gjennom media varslet at pris på kjøtt av dårlig kvalitet vil gå ned, i tillegg vil klassifiseringen bli strengere.¹⁰⁸ Thor Aage Pedersen begrunner dette ved å belønne de som leverer godt kjøtt.

Som medieoppslagene viser er reindriftsnæringen i Finnmark i en krise. Høye reintall, dårlige beiteforhold, lave kalvevekter og dårlige kjøttkvalitet er bare noe av innholdet i avisartiklene.

All skyld kan ikke legges på reindriftsnæringen. Reindyr beiter på ulike beiteområder til ulike årstider. Beiteforholdene er varierende, og påvirkes av ulike værforhold som kan gjøre mattilgangen vanskeligere.

¹⁰⁵ Lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrift, § 58 jf §57 jf § 60.

¹⁰⁶ NRK Sapmi, 26. november 2010, Lot flokkene vokse med vilje

¹⁰⁷ NRK Sapmi, 4. november 2010, Alarmerende tilstand hos enkelte distrikt

¹⁰⁸ NRK Sapmi, 17. august 2010, Prisen på dårlig kjøtt vil gå ned

Det kan være flere årsaker til magre reinsdyr med dårlig kjøttkvalitet og dermed dårlig klassifiseringsresultat. Slakteriene kan ikke vise til krisen på vidda som årsak til nedklassifiseringer da ikke alle reinbeitedistrikter har dårlige beiteforhold.

Pedersen begrunner en strengere klassifisering med ønsket om å premiere de som gjør et godt arbeid. En streng klassifisering vil også komme forbrukerne til gode, men samtidig er dette noe urovekkende da den allerede manglende kontroll av klassifiseringen er et brudd på reineiernes sikkerhet. Skulle klassifiseringen bli strengere og prisen på de ulike klassene senkes, vil reineiernes stilling og sikkerhet ytterlig forverres. Samtidig vil betydningen for et objektivt kontrollorgan øke. Man kan stille seg spørrende til reinsdyrslakterienes absolutte myndighet i forhold til klassifiseringen.

5.4 Styrkeforholdet mellom reineier og slakteri

NRL har fra sine medlemmer mottatt klager på klassifisering som ikke fører frem. Ved å klage på klassifiseringsresultater frykter enkelte reineiere for å bli stemplet som dårlig kunde og på bakgrunn av dette risikere sanksjoner fra reinsdyrslakteriene.

Dette er et godt eksempel på styrkeforholdet mellom reindriftsutøverne og slakteriene. Reineiere er avhengige av å levere dyr til slakting. Reindriftsnæringen er en kjøttproduksjon og det er salg av slaktedyr som reindriftsnæringen lever av. I tillegg ligger det et krav om slakt av et viss antall dyr for å kunne motta ulike tilskudd fra Reindriftsforvaltningen.

Reineierne føler seg maktesløse i forhold til klassifiseringsresultatet som de til tider anser for å være urimelig. Det foreligger ingen ankeinstans for reineierne om de ikke er tilfreds med klassifiseringen. Som vist under punkt 2.8.3 har bonden mulighet til å kreve etterkontroll ved neste levering av slaktedyr dersom bonden skulle være misfornøyd med slakteriets klassifisering. Etterkontrollen utøves av Animalia som utøver sitt arbeid bransjenøytralt.

En slik ankemulighet har ikke reineierne. Reineierne mottar avregning etter slakt med oversikt over antall innlevert dyr, dets vekt og kvalitet uten noe form for anke.

Mulighet for forhandling er også fraværende. Reindriftsutøver må godta slakterienes kg pris per klasse uten rom for forhandlinger. Det foreligger ingen krav om forhandling ved avtaleinngåelse, men anses heller som et tilbud fra den ledende part. I denne sammenheng kan det vises til Stensaas og hans forhandlingsmøter med reindriftsutøverne som har ført til fornøyde kunder. Invitasjon til forhandling vil i tillegg bidra til et godt samarbeid mellom partene.

Det meldes også om muntlige avtaleinngåelser mellom slakteri og reindriftsutøver. Norsk rett bygger på prinsippet om avtalefrihet. Dette innebærer frihet til å inngå eller utelate å inngå avtaler med hvem en måtte ønske. I tillegg vil det være opp til partene å avgjøre avtalens innhold. Partene kan også selv avgjøre avtaleform så fremt annet ikke følger av avtale og sedvane. Dette følger av avtalelovens § 1 hvor det kommer frem at reglene i avtalelovens kapittel 1 ”om avslutning av avtaler” er deklatoriske.¹⁰⁹ Valgfriheten følger også av Kong Christian Den Femtis Norske Lov artikkel 1, hvor det kommer frem at ”en hver er pliktig at etterkomme hvis hand med Mund, Haand og Segl lovet og indgaat haver.”¹¹⁰ Hva muntlige avtaler angår, er disse altså like bindende som skriftlige, men det er enkelte usikkerheter omkring denne avtaleformen.

Samer har et avslappet forhold til skriftlighet som kan forklares med at samisk språk og kultur har overlevd på muntlige overleveringer. Problemet med muntlige avtaler vil eventuelt kunne oppstå ved uenighet om avtalens innhold da det kan være vanskeligere å bevise. Skriftlighet vil da være en form for sikkerhet som en part kan vise tilbake til og skriftlighet bør derfor være et minimums krav som må stilles til slakteriene.

I næringslivet opparbeides gode samarbeidsforhold mellom ulike avtaleparter. Slik er det også mellom ulike slakterier og reindriftsutøvere. Som nevnt tidligere er reineierne avhengig av å levere inn reinsdyr til slakt for å kunne motta ulike tilskudd og det rapporteres om ”stjerne kunder” som mottar rimeligere tilbud fra slakteriene. Ulike vilkår fra et og samme slakteri vil føre til at enkelte utøvere har bedre avtalevilkår enn andre.

¹⁰⁹ Lov 31.mai 1918 om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer, § 1

¹¹⁰ Lov 15.april 1687 Kong Christian Den Femtis Norske Lov, Femte Bog, artikkel 1

Standardavtaler mellom partene er en mulig løsning for å forhindre forskjellsbehandling mellom ulike aktører. Samtidig vil standardavtaler være en skriftlig avtale som partene kan vise tilbake til og være til sikkerhet for alle parter.

Forholdene som beskrevet ovenfor viser reindriftutøvernes svake stilling i forhold til slakteriene, men man kan også stille seg spørrende til hvor aktive reindriftssamene har vært for å forbedre sin posisjon. Har de selv vært for tilbakeholdende? Hva enn grunnen måtte være, er det klart at også reindriftsutøverne må engasjerer seg og selv bidra til å forbedre deres egen situasjon.

5.5 Stensaas Reinsdyrslakteri

Stensaas Reinsdyrslakteri på Røros er Norges nest største reinsdyrslakteri og slakter som nevnt opp mot 10 000 reinsdyr i løpet av et reindriftsår. I motsetning til slakterier i Finnmark, støter ikke Stensaas på de samme problemene som forekommer ved slakteriene i Finnmark.

Reindriftsnæringen i Finnmark er, som tidligere nevnt, i et prekær situasjon med høye reintall og dårlige beiteforhold som fører til dårligere kjøttkvalitet. I Sør-Norge er det ikke et krav om å redusere reinflokkene. Forholdene i Finnmark og reinbeiteområder sør for Finnmark er ikke sammenlignbar grunnet denne tilstand, men noe av forholdene ved Stensaas Reinsdyrslakteri er overførbart.

Stensaas inviterer v/reindriftsnæringen til årlige møter hvor blant annet forrige reindriftsår oppsummeres. Både slakteriet og reindriftssamene får ytret sine meninger. Stensaas åpner også for forhandling for neste års prisliste, og begrunner det med hans tillitt til reieneierne.

Stensaas sin tilnærming til reindriftsnæringen er et godt eksempel til andre slakterier. Hans ønske om dialog og forhandling med næringen, bygger tillitt mellom partene som fører til et godt samarbeidet. Tillitt og samarbeid mellom partene, vil være en sikkerhet for reindriftsnøringen. Den vil ikke kunne erstatte kontrollsystem, men Stensaas står likevel frem som et godt eksempel for andre slakterier.

Stensaas har, som alle andre reinsdyrslakterier jeg har vært i kontakt med, vært hjelpelig ved mine henvendelser. Stensaas har også vært åpen for spørsmål fra media, og begrunner denne åpenhet med at slakteriet har ingenting å skjule. Dette øker slakteriets tillitt i markedet og samfunnet generelt.

5.6 Verdiskapningsprogrammet for reindriften

Verdiskapningsprogrammet for reindrift (VSP-rein) ble etablert under reindriftsforhandlingene for reindriftsåret 2001-2002, og har, som tidligere nevnt, et mål om ”å øke verdiskapningen i næringen slik at det kommer reineieren til gode.”¹¹¹ I stortingsmeldingen vises det til reindriftsutøverens stadige mindre ansvar i verdiskapnings mulighetene i reindriftnæringen. Videre kommer det frem at ”reineiernes ansvar er etter hvert blitt begrenset til å produsere slaktedyr, som i stor grad leveres levende til sentrale slakterier. Den videre verdiskapningen er det andre som tar seg av. Dette har resultert i at mye av tradisjonell kunnskap om bearbeiding av kjøtt og utnytting av bi-produkter er svekket. Et mål for verdiskapningsprogrammet blir å gi reineieren mulighet til å styrke sin økonomi ved at reineieren tar ansvaret for en større del av verdiskapningen fram til sluttproduktet, og at tradisjonell kunnskap som gir produktet høyere verdi i markedet kommer til anvendelse.” VSP-rein skal også bidra til å ”revitalisere tradisjonelle bearbeidingsformer av bl.a. matprodukter”. Et eksempel vil være tørket reinkjøtt.¹¹²

Programmet administreres av Innovasjon Norge og bidrar med tilskudd til primærprodusenter og primærprodusenter i samarbeid med andre bedrifter som støtter opp om programmets formål.

VSP-rein har likhetstrekk med Renlycka som begge er prosjekter tilknyttet reindriftnæringen. Prosjektene har til formål å bidra til positiv utvikling av næringen

¹¹¹ St.prp. nr. 70 om reindriftsavtalen 2001-2002 om dekning av kostnader vedrørende radioaktivitet i reinkjøtt, og om endringer i statsbudsjettet for 2001, punkt 4.2.2.

¹¹² Innovasjon Norge, Verdiskapning rein

ved å oppmuntre til større deltagelse i flere ledd i verdikjeden for reinkjøtt slik at verdiskapning forblir innenfor næringen.

I dag er norskeide slakterier og videreforedlingsbedrifter i et klart flertall.

Slakteriene Aage Pedersen AS, Stensaas Reinsdyrslakteri AS og Varanger Vilt AS slakter og videreforedler reinkjøtt. Slakteriene tilbyr blant annet produkter som indre- og ytrefilet, finnebiff og stek som selges videre til grossister og dagligvarekjeder.

Tilbakemeldingene fra forbrukerne er at reinkjøttet er for dyrt og valget faller heller på konkurrerende produkter enn reinkjøtt. Færre ledd i verdikjeden for reinkjøtt hvor flere av aktørene er tilknyttet reindriftsnæringen, vil sikre at verdier forblir i reindriften. Økt deltagelser i videreforedlingen av reinkjøtt vil også gjøre det lettere for reieneierne å redusere reintallet, og samtidig øke inntekten ved selv å videreforedle reinkjøttet.

5.7 Næringens tilstandsrapport til samfunnet

Meldinger om reindriften og dens situasjon mottar vi gjennom media. Media, som også kalles for den fjerde statsmakt, har som oppgave å formidle informasjon til samfunnets borgere. Reindriftsutøvere, slakterier og Reindriftsforvaltningen sitter inne med informasjon om reindriften, og det er disse aktørene media må oppsøke for opplysninger.

Det er slakteriene som sitter med opplysninger om reinsdyrenes vekt og kvalitet. Vekten er av betydning for Reindriftsforvaltningens tilskuddsordninger, og kan dermed kontrolleres av vedkommende reindriftsagronom. Hva reinkjøttets kvalitet angår, er det ingen form for kontroll av klassifiseringen.

I tillegg til levering av slaktedyr til reinsdyrslakteriene, slakter reindriftsutøvere reinsdyr til privat salg og eget forbruk, men en klassifisering av reinsdyrkjøttet foretas ikke. Da reindriftsutøverne ikke har tilgang til klassifiseringssystemene og dens fremgangsmåte, vil en klassifisering av slaktet være vanskelig. Reindriftsutøverne har, på grunn av deres oppfølging av dyrene, en ide om dyrenes tilstand. Likevel er det slakterienes opplysninger som legges til grunn for den tilstandsrapport til samfunnet for øvrig.

Som illustrasjon viser jeg til et oppslag på NRK Sapmi sin hjemmeside, ”Alarmerende tilstander hos enkelte distrikt.” Artikkelen er fra november 2010 og opplysningene er fra Aage Pedersen AS. Thor Aage Pedersen forteller selv at enkelte distrikter leverer inn slaktedyr hvor over halvparten klassifiseres til den dårligste klassen.

Dette er selvfølgelig skremmende opplysninger, som også NRLs leder Nils Henrik Sara er enig i. Det må likevel stilles spørsmålstegn ved tilstandsrapporter fra reindriftsnæringen gitt av slakteriene uten noen form for kontroll. Er disse tallene reelle? Hva er troverdigheten til statistikker og tabeller når det mangler objektiv kontroll av systemene?

Slakterienes opplysninger til media og derav samfunnet kan være reelle, likevel vil det alltid være en fare for feil informasjon. Et objektivt kontrollorgan med absolutt myndighet i forhold til klassifisering av reinsdyr, vil skyve all tvil til side.

6 Avsluttende kommentarer

Reindriften er som næring og kulturbærer av stor betydning sett med både norske og samiske øyne, men på tross av dens betydning er reindriftnæringen meget utsatt, og det er desto større grunn til å verne om næringen.

Problemstillingen for denne oppgaven er å redegjøre for reindriftsutøvernes sikkerhet for riktig pris i forhold til vekt og kvalitet ved levering av slaktedyr til slakteriene. Sikkerheten for riktig klassifisering er også av betydning for reindriftnæringen og samfunnet som helhet.

Slakterienes klassifiseringsresultater og vekt av reinsdyrene blir stående uten noen form for objektivt kontroll. Dette er et klart brudd på reindriftsutøvernes sikkerhet.

På grunn av ulike klassifiseringssystemer, er det åpenbart at det vil foreligge ulike klassifiseringsresultater. Hvilke klassifiseringskriterier og priser som legges til grunn er avhengig av hvilket slakteri en leverer til. Dette kan være forvirrende. Et ensartet klassifiseringssystem har fordeler for både kunder og reindriftsutøvere. For kundene vil et ensartet klassifiseringssystem gjøre kjøp lettere da det kun er et system å forholde seg til. Reindriftsutøverne vil på sin side få like klassifiseringskriterier uavhengig hvor i landet en leverer kjøtt. Dette vil være en rettferdig ordning som vil være gjeldende for hele reindriftnæringen i Norge.

I det norske landbruk anvendes et ensartet klassifiseringssystem. Hva klassifisering angår er det dermed av interesse å studere forholdene ved landbruket. Det kan vises til et ensartet klassifiseringssystem med tilhørende regelverk som slakterier og klassifisørerne er pliktige til å følge. Et felles opplæringsprogram for klassifisøraspiranter og obligatoriske etterutdanningskurs for klassifisører som skal sørge for en ensartet klassifisering. Et omfattende kontrollsystem som vil sikre at regelverket for klassifiseringen overholdes. Disse elementene ved landbrukets

klassifiseringsordning sikrer bøndene riktig pris i forhold til kvalitet og vekt. Jeg vil særlig anmerke kontrollsystemet.

Kontrollen utføres av Animalia som skal utføre sitt arbeidet bransjenøytralt. Animalias bransjenøytralitet er avtalt mellom partene i klassifiseringsavtalen og sikres gjennom etableringen av Klassifiseringsutvalget som styres av representanter fra Nortura, Totalmarked for egg og kjøtt, og Kjøtt- og fjærfebransjen.

Animalia utfører anmeldte og uanmeldte kontroller. Ved uregelmessigheter ved klassifiseringskontrollene, vil det åpnes for retester slik at klassiførene og slakteriene får mulighet til forbedring.

Slakteriene har et særlig ansvar for ”å kvalitetssikre klassifiseringen mellom klassifiseringskontrollene.”¹¹³ Dette følger av reglene om internkontroll i klassifiseringshåndboken.

Et særlig viktig aspekt ved kontrollsystemet, er bondens og kjøperens mulighet til etterkontroll og reklamasjon ved misnøye med slaktedyrets klassifiseringsresultatet. Ved etterkontroll vil slakteriet gjennomføre klassifisering med Animalias klassifiseringskonsulenter til stede. Ved reklamasjonstilfeller vil det foreligge et møte mellom partene med Animalia som megler.

Et krav om etablering av et ensartet klassifiseringssystem med tilhørende kontroll er å anbefale. Dersom kontrollordningen er fraværende i fremtiden vil reindriftsnæringen gå en usikker fremtid i møte. Landbruket tok i bruk klassifisering så tidlig som i 1931/1932 og har siden deltatt i utviklingen av klassifisering til det systemet vi kjenner i dag. Europ-systemet, som i dag anvendes, har landbruket til felles med resten av Europa hvor systemet for øvrig er obligatorisk. Dette betyr at det norske landbruk vil dra nytte av videreutviklingen av klassifiseringssystemet som utføres i andre land.

¹¹³ Klassifiseringshåndboken, Internkontroll

Det er klart at det foreligger mangel på kontroll av klassifiseringsarbeidet ved reinsdyrslakteriene. Det kan stilles spørsmål om enkelte av ordningene ved klassifiseringssystemet i landbruket er overførbart til reindriftsnæringen.

Mangel på kontroll har flere konsekvenser for både reindriften og samfunnet. Etterspørselen av kvalitetsprodukter i markedet er blitt tydeligere de siste årene. Forbrukerne forlanger produktets historikk. Ta et eksempel fra fiskerinæringen hvor man blant annet kan få opplysninger om tidspunktet for og hvor fisken er fisket. Kontroll sikrer forbrukerne kvalitet til kjøttet. Ved å kontrollere slakteriets klassifiseringsarbeid vil også reindriftsutøvernes føle seg sikre på at klassifiseringen er utført under ordnede forhold.

Markedsføring av reinkjøtt er også avhengig av en objektiv kontrollsystem. Reinkjøttet markedsføres som et kvalitetsprodukt som både er sunt og eksklusivt. På bakgrunn av forbrukernes ulike krav, må produktets kvalitet kunne etterprøves. Dersom dette ikke er mulig, vil også markedsføringen ha en mangel, da kontrollen vil medføre til forbrukernes sviktende tillitt til produktet. På grunn av den manglende objektive kontroll av reinsdyrslakterienes klassifisering, kan heller ikke samfunnet stole på slakterienes rapporter om reindriftens tilstand.

Til slutt vil også manglende kontroll påvirke omsetningen av reinkjøtt i en negativ retning. Kvalitet vil øke omsetningen av reinkjøtt og etterfølgende kontroll vil være forbrukernes garanti for kvalitetsprodukter.

Verden er i en stadig forandring. Selv om reindriften er en næring med en rekke tradisjoner som er viktig å ta vare på, er også reindriften avhengig av videreutvikling for å overleve. Hva enn løsningen måtte være for reindriftsnæringen, må utøverne i større grad selv delta i flere ledd i verdikjeden for reinkjøtt og i den videreutviklingen av næringen som en helhet.

7 Litteraturliste

Benjaminsen, Tor A, Svein D. Mathisen og Eirik S. Reinert, Feil om reinsdyr, I: Dagbladet, 143.årgang, 12.april 2011

Johnsen, Jon T. (1997): Samisk rettshjelp: En analyse av Rettshjelpkontoret Indre Finnmark

Skogvang, Susann Funderud (2009): Samerett

Avisartikler

Finnmarken

- Reindriften må bli sosialdemokratisk – 6.desember 2010

NRK Sapmi

- Bør forske mer på reinkjøttkvalitet – 27.mai 2008
- Reindrifta må selv markedsføre reinkjøtt – 20.desember 2009
- Røros-slakteri selger mye reinkjøtt – 25.februar 2010
- Prisen på dårlig kjøtt vil gå ned – 17. august 2010
- Alarmerende tilstand hos enkelte distrikt – 4.desember 2010
- Finnebiff i verdensklasse? – 10.desember 2010
- Kutter reinkjøtt-prisen til beinet – 31.mars 2011
- Luksusmiddag – Det koster flekk – 1.april 2011

Nettsider

Animalia – www.animalia.no

- Tjenester og fagområder/ Klassifisering
- Klassifiseringshåndboken
 - Klassifisering politikk
 - Organisering og ansvarsfordeling
 - Klassifisering, sertifikater
 - Midlertidig godkjenning

Kalibrering Animalias konsulenter
Klassifiseringshåndboken
Klassifiseringsordningen, utelukkelse
Klassifisering, kontroll av klassifiseringen
Klassifisering, reklamasjoner/etterkontroll
Etterutdanningskurs
Aspirantopplæring, retningslinjer
Aspirantopplæring, påmelding
Aspirantopplæring, oppstartskurs
Aspirantopplæring, praksisperiode
Aspirantopplæring, brevkurs
Eksamen i klassifisering
Klassifisering, Internkontroll

Jordbruksverket, www.jordbruksverket.se

Kjøtt- og fjærfebransjens Landsforbund, www.kjøttbransjen.no

Norske Reindriftssamers Landsforbund

- vedtekter § 1

Nortura, www.nortura.no

- selskapets virksomhet
- vedtekter
- historie

Reindriftforvaltningen, www.reindrift.no

- reindriftens historie
- ressursregnskapet for reindrifftsåret 2008/2009

Renlycka, www.renlycka.se

Stensaas Reinsdyrslakteri AS, www.stensaas.no

Svenska Samernas Riksförbund , www.sapmi.se

- Om oss

Varanger Vilt, www.varangervilt.no

Lovgivning

Norske lover

Lov

Kong Christian Den Femtis Norske Lov 15 april 1687

Femte Bog Om Adkomst, Gods og Gield

Art. 1

Lov 10.juli 1936 nr. 06 om å fremja umsetnaden av jordbruksvaror

§§ 1, 2

Lov 19.desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv.

§§ 1, 23

Lov 19.juni 2009 nr.79 om dyrevelferd

§§ 1, 30

Lov 15.juni 2009 nr. 40 om reindrift

§§ 10, 51, 57, 58, 60

Forskrifter

FOR-1996-12-20-1343: Forskrift om innkreving av omsetningsavgift og
overproduksjonsavgift

§§ 4, 5

FOR-1999-06-29-763: Forskrift om omsetningsavgift på jordbruksvarer, og om
overproduksjonsavgift på mjølk

§ 1

FOR-2008-03-28-309: Forskrift om melding om reindrift

§§ 2,

FOR-2008-10-22-1136: Forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer

§§ 1, 2a, 3, 3-2

FOR-2010-06-14-886: Forskrift om rapportering av slaktet rein

§§ 1, 2, 4, 5, 6

FOR-2010-06-14-889: Forskrift om tilskudd til siidaandeler og tamreinlag

§§ 3, 8, 11

Proposisjoner til Stortinget

Prop.128 S (2009-2010): Reindrifftsavtalen 2010/2011, og endringer i statsbudsjettet for 2010 m.m.

Prop. 84 S (2010-2011): Reindrifftsoppgjøret 2011/2012, og endringer i statsbudsjettet for 2011 m.m.

Avtaler

Jordbruksavtalen 2010-2011

Reindrifftsavtalen 2010-2011

Reindrifftsforhandlingene 2010, Tilleggsprotokoll

